

הייעוץ המשפטי והמשלה – עיון בסמכויות הייעוץ והייצוג

כנס מיום כ"ד בתשרי תשע"ו – 7 באוקטובר 2015

מושב פתיחה: שרת המשפטים, ח"כ איילת שקד, פרקליט המדינה, עו"ד שי ניצן.

פרופ' משה קופל, יו"ר פורום קהלת: כבוד שרת המשפטים, שרים לשעבר, חברי כנסת, פרקליט המדינה, אורחים מכובדים. ברוכים הבאים לכולכם. אני מודה לכם, מרצים וקהל על השתתפותכם בכנס. אני רוצה להודות לכל אלה שעמלו זמן רב לארגן את הכנס, בפרט עמיתינו אביעד בקשי, צביקה האוזר, אהרן גרבר ומאיר רובין.

רבתיי, בחדר פה ליד לפני דקות אחדות, פתחנו את המחזור השני של תכנית הדוקטורנטים של פורום קהלת. לדאבוננו, ההרכב של התוכנית השנה היה חסר, חסר מאוד. חברנו, חבר התוכנית, איתם הנקין ז"ל נרצח יחד עם אשתו נעמה ז"ל לפני ימים ספורים. משפחתו יושבת שבעה כעת במרחק הליכה קצרה מכאן. איתם היה תלמיד חכם מובהק, חוקר מזהיר וזהיר, עניו וצנוע. אנחנו מתגעגעים אליו כבר. אנו משתתפים בצער המשפחה מאחלים להם שינוחמו בבניין ירושלים.

במעבר חד לעניינינו, כמו הוריו של איתם, גם אני עליתי לארץ מארה"ב. כמו כמעט כל העולים מארצות הרווחה, עליתי רק מפני שרציתי לחיות במדינה יהודית בארץ ישראל היא מדינת ישראל. לא חסר לי שם דבר. ארה"ב היא הרי מדינה חופשית ודמוקרטית. או לפחות כך אני חשבתי לעצמי, עד שהגעתי לארץ ולמדתי מהי דמוקרטיה מהותית. והבנתי שאולי ארה"ב לא ממש מדינה דמוקרטית ואני מקווה שפרקליט המדינה יסלח לי על קורטוב של ציניות. בסדר? בחיך, בחיך. הכול ברוח טובה.

תפקידו העיקרי של היועץ המשפטי לממשלה בארה"ב הוא לתת ייעוץ משפטי לממשלה. באשר כן, היועץ המשפטי לא מבהיר את עמדותיו לתקשורת אלא אם כן נתבקש לעשות כך על ידי הממשלה. אנשיו גם לא מנדבים ייעוץ לגורמים שאינם הממשלה ולא מורידים פקודות לרשויות השלטון. בתנאים אלה, איך הציבור הנאור שם אמור לדעת מה לחשוב? איך המפלגות אמורות לדעת כיצד להצביע? איך רשויות השלטון אמורות לדעת כיצד לפעול? וגרוע מזה, בעתירה נגד רשות ממשלתית בארה"ב, פרקליט המדינה תמיד, אני מדגיש, תמיד מייצג את הרשות בדיוק לפי הקו שהרשות מכתובה. לא יעלה על הדעת להציג עמדה המנוגדת לרשות המיוצגת ומובן מאליו שמי שירגיש שהוא לא יכול לייצג את הרשות כפי שביקשה, יתפטר.

שאלה פשוטה, רבותי. אם היועץ האמריקאי מייצג פשוט את הממשלה ורשויותיה, מי מייצג את שלטון החוק? את האינטרס הציבורי? כלומר, את האמת הצרופה והצדק האבסולוטי? מדינה יתומה, ארה"ב. אם תרשו לי, עוד נקודה אחת: בית המשפט בארה"ב אף פעם אינו מתערב במינויים פוליטיים העומדים בתנאי הסף ונעשו כדיון. באשר כן, היועץ המשפטי לא בוחן את סבירות המינוי בעיניו או בעיני בית המשפט לפי השערתו. אז מי מגן על הציבור האמריקאי מפני נבחריו? נבחרו ציבור שהם בעצמם עלולים להיות חלילה בעלי אג'נדה? איפה הדמוקרטיה? אם

¹ תכנית הכנס זמינה ב[באן](#), הקלטת השידור החי ב[באן](#).

מפקירים את הדמוס לידי נבחריו ללא העין המפקחת של שומרי הסף החפים כמובן מכל אג'נדה או אינטרס. רבותי, שימו לב שעל אף שעברו 20 שנה מאז שעם ישראל זכה לבשורה של הלכת פנחסי שעייגנה את הייעוץ המחייב, הייצוג הלא תמיד מייצג, ההתערבות במינויים אף שנעשו כדון, נשארנו לבד. ארה"ב ושאר האובדים בארץ אשור והנידחים בארץ מצרים עדיין שקועים ב"דמוקרטיה כאילו". נותרנו בגפינו, חלוצים לפני המחנה, מחנה הדמוקרטיה המהותית. אשרינו.

עד כאן הציניות. כעת, ברשותכם, בנימה קצת פורמלית יותר. האופן הייחודי ויוצא הדופן שבו התעצב ועדין מתעצב מוסד הייעוץ המשפטי בישראל עורר אותנו בפורום קהלת לחקור ולדרוש בנושא. אנו סבורים כי יש לו השלכות מרחיקות לכת על הדמוקרטיה ועל המשילות מבחינה עיונית ומעשית כאחד. לפיכך ביקשנו לקיים את הכנס הזה לשמוע עמדות מזויות שונות ולהתעשר ממחשבותיהם וניסיונם של אישים העוסקים בתחום בתיאוריה ובמעשה. אני מקווה שיהיה זה כנס מעשיר ותורם עבור כולנו וכעת אני מתכבד להזמין את כבוד שרת המשפטים, ח"כ איילת שקד לשאת דברים.

שרת המשפטים, ח"כ איילת שקד:

מכובדיי שרי המשפטים לשעבר, ד"ר יוסי ביילין, ח"כ ציפי לבני, פרופ' דניאל פרידמן, סגן שר הביטחון, חברי הרב אלי בן דהן, פרקליט המדינה, עו"ד שי ניצן, פרופ' רות גביזון, חברי פורום קהלת היקרים, אנשי אקדמיה, עורכי דין, אורחים נכבדים. בראשית דברי אני מבקשת לשלוח את תנחומיי לבני משפחת הנקין, לביא ובנט שאיבדו את יקיריהם בפיגועים הנוראיים בחג הסוכות. איתם הנקין, השם ייקום דמו, היה חבר בתכנית הדוקטורנטים של פורום קהלת כפי שסיפרת, וכולנו כואבים ומחזקים את המשפחה בימים הקשים שעוברים עליה. אני מברכת את כוחות הביטחון על תפיסת המרצחים בני העוולה ומתחייבת לעשות את כל הדרוש על מנת לשמר את ריבונותנו בירושלים ולוודא כי הרוצחים השפלים לא יצאו לעולם לחופשי. מכובדי, אני מודה לכם על המפגש הזה ומברכת את פורום קהלת על הדיאלוג החשוב שהוא מייצר. כחברת כנסת וכשרה אני בקשר כבר הרבה מאוד זמן עם הפורום הזה, אני חושבת שהם עושים עבודה מאוד מאוד מקצועית ומאוד חשובה. נמצאים עמנו שרי משפטים לשעבר, כל אחת ואחד מהם יצג ציבור שונה ויישם בתפקידו השקפת עולם אחרת. אך אני סבורה שכולנו שותפים בהערכה ובהוקרה למערכת המשפט בישראל, וכולנו מודים על הזכות הגדולה שניתנה לנו לעמוד בראש המערכת המקצועית הזו.

כמי שזכתה להיכנס ללשכת שרת המשפטים רק לפני חודשים ספורים, אני מודה לכם על עשייתכם, עם כולכם התייעצתי, מכולכם אני לומדת ואני שמחה על השתתפותכם בכנס. זה לא סוד שהדיון בנוגע להיקף הראוי של סמכויות היועץ המשפטי לממשלה בישראל מעסיק אותי לאורך כל דרכי הציבורית והפוליטית, וביתר שאת בתפקידי הנוכחי. נדמה כי בחודשים האחרונים חדר הנושא החשוב הזה ללב הדיון הציבורי, לאור מחלוקות שנתגלו בנושאי מדיניות שונים בין הממשלה לבין היעוץ המשפטי. ממינויים דרך יוזמות חקיקה ועד בחירת הממשלה לפעול בנושא ההתיישבות באמצעות החטיבה להתיישבות. נדמה שבסדר יומה של הממשלה אין כמעט נושאים שלא מעמתים אותנו עם שאלות גבולות הגזרה של סמכויות היועץ המשפטי לממשלה.

חשוב להדגיש, קיומם של יועצים משפטיים הכרחי על מנת לקיים משטר דמוקרטי. המעורבות שלהם בתהליכי העבודה במשרדי הממשלה השונים מסייעת לממשלה לפעול במסגרת החוק ולמלא גם את תפקידה כמשיבה לעתירות במדינת חוק. גם כאן אני מבקשת להביע את הערכתי העמוקה לפרקליטי מערך יצוג הממשלה ולך, פרקליט המדינה, העומד בראשם, על עבודתכם המסורה והעניינית. השאלה שבה אני מבקשת לעסוק כאן היא למי צריכה להישמר זכות המילה האחרונה במצבים של מחלוקת בין הממשלה לבין היועץ המשפטי המייעץ לה, או בינה לבין הפרקליט המיצג אותה בפני בית המשפט. בראייתי, הפרקטיקה הנהוגה כיום בישראל מפרה במעט את האיזון הראוי בין הממשלה שנבחרה באורח דמוקרטי לקדם את מדיניותה ואף נושאת באחריות לתוצאותיה, לבין מערך הייעוץ המשפטי שנועד לייעץ לה ולייצג את עמדותיה בפני בית המשפט. היועץ המשפטי הוא כאמור אבן בניין חשובה ביותר בשירות המדינה, אך לצערי במקרים רבים במהלך השנים האחרונות אנו עדים למצב שבו שיקול הדעת של הפרקליט מחליף את שיקול דעתו של השר שאותו הוא נדרש לייצג. ישראל היא מדינת חוק ובשעת הצורך בתי המשפט הם אלו שאמורים להוות את האיזונים והבלמים מול הרשות המבצעת. אך כמי שזוכה לאמון העם באמצעות הכנסת, לממשלה צריך להישמר מרחב שיקול דעת בהפעלת סמכויותיה.

נשיא בית המשפט העליון בדימוס, השופט אהרן ברק התייחס לנושא המעבר שלו מתפקיד היועץ המשפטי לממשלה לתפקיד שופט בית המשפט העליון. דבריו מציגים בעיני את תמצית הסיטואציה הנוכחית המחייבת תיקון. אני מצטטת מדבריו: "תפקיד היועץ חשוב לאין ערוך מתפקיד שופט בבית המשפט העליון", אמר ברק והוסיף: "כשופט, אתה אחד מקבוצה של 11 ואתה בתפקיד של ביקורת, לא של קבלת החלטות. כיועץ, אתה יחיד ולא בתפקיד של ביקורת אלא אתה הוא זה שמקבל את ההחלטות. בעת כהונתי כיועץ כתבו בעיתון שאני מנכ"ל המדינה. כשעברתי לכהונה בבית המשפט העליון, זו הייתה נפילה מאוד גדולה".

עמדה זו הרואה ביועץ המשפטי לממשלה כמקבל החלטות בפועל ולא כיועץ, קיבלה גיבוי בפסיקותיו של השופט ברק. פסיקות שבהן העיר כי עמדת היועץ המשפטי לממשלה אינה עמדה מייעצת אלא מחייבת. אם נחבר לכך פסיקה אחרת ולפיה סבירותה של החלטה ממשלתית היא שאלה משפטית, התוצאה היא שהיועץ המשפטי לממשלה רואה בעצמו את בעל זכות המילה האחרונה בשאלות של סבירות החלטות, שהממשלה המוסמכת שנועצת בו מבקשת לקבל. גישת הייעוץ המשפטי המחייב סותרת עקרונות של שלטון דמוקרטי. עקרון יסוד במשטר זה מושתת על כך שנבחרו הציבור הם שיקבעו את מדיניות השלטון. כאשר נבחר ציבור כפוף לחוות דעת של פקיד, בכיר ככל שיהיה, נגרמת פגיעה בעקרון שלטון העם. המצב בו אנו נמצאים היום הוא יוצא דופן בעולם. במחקר משווה שערך ד"ר אביעד בקשי, שנמצא איתנו כאן, נמצא קונצנזוס בין המדינות הבולטות בעולם המערבי ולפיו לנשיא או לממשלה שמורה הזכות להכריע נגד עמדתו של היועץ המשפטי, הן ביחס לחוות דעת מייעצות שהוא מנפק והן ביחס לתוכן העמדות שהוא מציג בשם הממשלה כפרקליט המדינה. היטיב לתאר זאת היועץ המשפטי האמריקאי בל בתגובתו להחלטת הנשיא קרטר להפוך החלטה משפטית שלו בדברים הבאים: "איש לא אוהב שהופכים את החלטתו, אולם אני מכבד את סמכותך לעשות זאת".

אם מותר ליועץ המשפטי לעשות שימוש בסמכות הייצוג או ההימנעות מייצוג על מנת להציג רק את עמדתו הוא לפני בית המשפט, קיבלו את הדבר גם הממשלה וגם הקהילה. עם זאת, תפקיד היועץ המשפטי לממשלה וייצוגה בפני בג"ץ ובבתי המשפט לעניינים מנהליים, צריך להיעשות מתוך נאמנות לעמדות הממשלה ולחוק. כפי שאמר יצחק רבין ז"ל: "אין אחריות בלי מתן סמכות למי שלוקח את האחריות." הממשלה, כמי שזוכה לאמון העם באמצעות הכנסת, היא הנושאת באחריות. היא גם זו שמחויבת להילחם על הסמכות לממש את האחריות הזאת. כיום ישנה הפרדה בין בעל הסמכות לבין הנושא באחריות. הפרדה זו פוגעת בתפקוד הנכון של כל גוף ובוודאי בגוף כמו ממשלה, שאין משמעות לתוארה אם אינה מסוגלת למשול. כאשר יועץ משפטי מורה לממשלה לבצע פעולה או להימנע מלבצעה, לא הוא יישא בבוא העת באחריות הציבור לתוצאות המעשה. אין הצדקה להעניק כזו סמכות למי שאינו נושא באחריות. מן הראוי ששרי הממשלה ימשיכו לשקול בכובד ראש כל יעוץ משפטי שניתן להם מאת אנשיו המקצועיים של מערך היועץ המשפטי ופרקליטות המדינה. אך זכות המילה האחרונה חייבת להישמר לממשלה המוסמכת. הן ביחס לפעולות אותן היא מתכוונת לבצע והן ביחס לעמדה שתוצג בשמה בפני בג"ץ ובתי משפט לעניינים מנהליים. כפי שכבר אמרתי, ישראל היא מדינת חוק, ובשעת הצורך בתי המשפט יודעים לתת צוים מחייבים לממשלה. המחוקק אשר הסמיך את הממשלה בחוק יסוד להפעיל את הסמכויות שלו, מעולם לא הסמיך את היועץ המשפטי להחליף את שיקול דעתה של הממשלה. אני סבורה שגישתו של המחוקק ההולמת גם את הגישה המקובלת בעולם המערבי, היא הגישה הראויה ביחס ליועץ המשפטי והממשלה. בדוח ועדת שמגר צוטטה ועדת אגרנט שקדמה לה ואשר קבעה כי הממשלה תתייחס לחוות הדעת המשפטית של היועץ המשפטי כאל חוות דעת המשקפת את החוק הקיים. עם זאת, רשאית הממשלה תוך צאתה מן ההנחה האמורה, להחליט כיצד עליה לפעול במקרה מסוים לפי שיקול דעתה שלה. לאור העמדה שהצגתי ובהמשך לדברי ועדת אגרנט, אני בוחנת כרגע יישום יכולתה של הממשלה לפעול לפי שיקול דעתה, כל עוד לא פסק בית המשפט אחרת ולקבוע כי עמדת הממשלה ונציגיה היא זו שתוצג בפני בית המשפט. אין עוררין על כך שאת הסמכויות של היועץ כתובע כללי עליו להפעיל באופן עצמאי, ללא התערבות של הממשלה. וטו יועמש"י מונע את המשילות הנדרשת ומשמר תרבות ארגונית מסורבלת המקדשת את הביורוקרטיה, את גרירת הרגליים ואת הקיפאון הביצועי. כמאמר חז"ל: "קדירא דבי שותפי, לא קרירא ולא חמימא" – קדירה ובה מאכל הנתון לאחריותם של שניים יוצא לא חם ולא קר. האחריות לקדירה היא באחריות הממשלה. אנו נדרשים למצוא את הדרכים לשמור גם על גובה הטמפרטורה שלה, כל עוד היא אינה חמה ואינה קרה כולנו נסבול ממערכת כבדה ומסורבלת ומשחיקת אמון הציבור הנושא אלינו את עיניו.

אבקש שוב להודות לחברי פורום קהלת וכן ליועץ המשפטי לממשלה, עו"ד יהודה וינשטיין, שאנחנו עוסקים כרגע ביועץ משפטי לממשלה כעיקרון ולא בו אישית, חשוב לי לציין. אני מאוד מעריכה את עבודתו ואני רוצה לברך את כולכם על השיח החשוב שנשמע כאן. תודה רבה.

פרקליט המדינה, עו"ד שי ניצן

גברתי שרת המשפטים, שרי המשפטים לשעבר, שבתקופת כולם הייתי עובד משרד המשפטים, ד"ר ביילין, פרופ' פרידמן, חברת הכנסת לבני, סגן השר בן דהן, יועמ"ש הכנסת, מזכיר הממשלה לשעבר, ידידי, אנשי האקדמיה, פרופ' גביזון ואחרים, חברי הפורום, יועצים משפטיים, עורכי דין, אורחים נכבדים. אנו נמצאים במכון קהלת ביום עיון העוסק ביחס בין היועץ המשפטי למערכות השלטון. לכן אין טוב מלפתוח בדברים הכלולים במגילת קהלת המיוחסת לשלמה המלך, שאותה קראנו רק בשבת האחרונה, שבת חול המועד סוכות. אגב, יש כל כך הרבה דברים יפים וחכמים במגילה הזאת שהתקשיתי לבחור ויש שם לא מעט דברים הקשורים למשפט, אבל נדמה לי שבשלב מסוים מצאתי את הפסוקים הרלוונטיים ליום העיון הזה. אני קורא בטיפה דילוגים: "מי כהחכם ומי יודע פשר דבר? אני פי מלך שמור. אל תיבהל מפניו תלך. אל תעמוד בדבר רע כי כל אשר אחפץ יעשה. באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה? שומר מצווה לא ידע דבר רע ועת משפט ידע לב חכם. כי לכל חפץ יש עת ומשפט כי רעת האדם רבה עליו." ואני לא יכול להתאפק, זה מפרק ח', יש פסוק אחר שהוא לא קשור לעניין, אבל פשוט אני לא יכול לדלג עליו: "אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח," אבל זה להרצאה אחרת. בימי קדם, היה "דבר המלך שלטון". באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה? איש לא יכול היה לומר למלך מה לעשות. השאלה אם גם היום אנחנו רוצים שכך יהיה או שמא מותר וחיוני להציב לשלטון גבולות ולומר לו מה גבולותיו. בעיניי, תפקידם של היועץ המשפטי לממשלה והפרקליטות בתחום הייעוץ שאינו פלילי, אני לא מדבר כרגע על התחום הפלילי כי זה גם לא חלק מיום העיון, אני מדבר על תחום הייעוץ והייעוץ שאינו פלילי, בעיניי תפקידנו, ואני אומר תפקידנו כמי שמשרת במערכת הזו למעלה מחצי יובל שנים, הוא ברור. תפקידנו לייעץ לשלטון ולממשלה כיצד אפשר לממש את מדיניותם שלשמה נבחרו. תפקידנו לסייע ככל יכולתנו בכך. אך תפקידנו הוא גם להבהיר למערכות השלטון היטב מהם גבולות החוק המוטלים עליהם, מהו בלתי חוקי ומה יוצר בעיות של חוקיות או חוקתיות.

הפורום הראשון היום שידבר אחריי, יעסוק בנושא, ואני מצטט: השירות המשפטי בתחומים שאינם פליליים, שומרי סף או עורכי דינה של הממשלה? בעיניי התשובה לשאלה זו היא ברורה: "גם וגם". הייעוץ המשפטי נועד לייצג ולייעץ את הממשלה כמיטב יכולתו ובמובן הזה הוא עורך הדין של הממשלה. תוך שמירת סף. היינו, עמידה על המשמר כי הממשלה לא תיכשל חלילה באי חוקיות. כדברי קהלת, רעת האדם רבה עליו. וכמאמר המשפט הידוע, שלטון נותן כוח וכוח עלול להשחית. וכוח מוחלט משחית באופן מוחלט. לכן חיוני שיהיו רסנים על כוח ושומרי סף אמורים לוודא שרסנים אלו מיושמים, אך המטרה הראשונית (primary) היא לתת ייעוץ שיאפשר במסגרת החוק ליישם את מדיניות הממשלה. זה הכלל. אמירת 'לא' זה חריג ויוצא מן הכלל. פורום אחר בהמשך היום עוסק בשאלה מי צריך לקבוע את העמדה המוצגת בשם המדינה בפני בג"ץ ובתי המשפט המנהליים? גם זו שאלה פשוטה בעיניי. ברור כי הממשלה ועובדיה ושריה הם שצריכים לקבוע את העמדה המוצגת בפני בגץ ובפני בתי משפט מנהליים, שהרי הממשלה היא שנבחרה למשול והיא הרשות המבצעת. יתרה מזו, הממשלה או שריה או עובדיה הם המשיבים לעתירות כאשר מדובר בעתירות שמוגשות נגדם ולכן תפקידם הוא לקבוע מה תהיה התשובה. יחד עם זאת, לכלל הזה יש חריג. שוב יש כלל ויש חריג. כאשר בעקבות הגשת עתירה מתברר כי המדיניות בה

נוקטת הממשלה אינה חוקית, או ששר מסוים או עובד ציבור מסוים פועל בדרך לא חוקית, היועץ המשפטי רשאי וחיוב לומר זאת ואזי לתפיסתי ולתפיסת הפסיקה במדינת ישראל, הממשלה, השר או עובד הציבור חייבים לשנות מדרכם, שכן גם שר כפוף לחוק. גם ממשלה כפופה לחוק ואין מדובר ברשות לומר להם את זה, אלא בחובה. לא ייתכן שאנחנו כבאי כוח היועץ המשפטי לממשלה נתייצב בבית המשפט להגן על מדיניות שבעיני היועץ המשפטי לממשלה, שהוא הפרשן המוסמך של החוק במדינה, ותיכף אני אתייחס לדברים של כבוד השרה, כל עוד בית המשפט לא אמר את דברו, לא ייתכן שנתייצב להגן על מדיניות שהיא בלתי חוקית. זהו שיבוש מערכות. אני רוצה לקרוא את אחד מהציטוטים שלפיהם אנחנו פועלים, של בית המשפט העליון בפרשת אמיתי, אזרחים למען מנהל תקין, שהיא פרשה מלפני למעלה מ-20 שנה: "אמת, עמדתו של היועץ המשפטי לממשלה שונה הייתה מעמדתו של ראש הממשלה. הם ביקשו לשכנע זה את זה, אך הדבר לא עלה בידם. במצב דברים זה, על היועץ המשפטי לממשלה לייצג בפנינו את ראש הממשלה על פי תפיסתו המשפטית של היועץ המשפטי לממשלה. הטעם העומד ביסוד גישה זו נעוץ בהשקפה כי היועץ המשפטי לממשלה הוא הפרשן המוסמך של הדין כלפי הרשות המבצעת."

שניים הם כללי היסוד בעניין זה. האחד, שחוות דעת היועץ המשפטי לממשלה בשאלה משפטית משקפת מבחינת הממשלה את המצב המשפטי הקיים והרצוי. השני, ייצוג המדינה ורשות השלטון מופקד בידי היועץ המשפטי. הפועל היוצא משני כללים אלו הוא שבייצגו רשות שלטונית לפני בית המשפט, טוען היועץ המשפטי לממשלה את אותן טענות שהוא סבור, על פי תפיסתו המשפטית, כי הן מצדיקות את פעולת הרשות במסגרת הדין. כמובן, אפשר ולפי מה ששמעתי, יש מי שחולק על התפיסה המשפטית הזו וככה זה בדמוקרטיה. אבל התפיסה הזו היא המנחה בעשרות השנים האחרונות ואני חושב שצריך לעיין עיין היטב בסוגיה, כי היא סוגיה רצינית וחשובה ואני רק יכול לברך על ההחלטה לעשות את יום העיון הזה. בעיניי, כל עוד מדובר במדיניות חוקית, גם אם היא לא נושאת חן בעינינו, בעינינו אני מתכוון בעיני היועץ המשפטי, בעיני פרקליט המדינה, בעיני עובדינו, גם אם אנו היינו מחליטים אחרת, חובה עלינו לכבד את הגורם המוסמך ולייצגו כמיטב יכולתנו. ודוק, במסגרת דיונים מקדימים מותר לנו לומר את דעתנו אם שונה היא מעמדת הגורם המוסמך ולנסות ולשכנע בצדקתה. אנחנו לא קונסיליירים, אנחנו לא חותמת גומי, אנחנו לא עורך דין שאתה קורא לו ואתה אומר זו העמדה, לך ואל תבלבל את המוח. עם כל הכבוד, אני רואה את זה אחרת, אני חושב שמותר לדבר, כמו שאמר כאן יפה בית המשפט, היועץ המשפטי לממשלה וראש הממשלה ביקשו לשכנע זה את זה, אך לא עלה הדבר בידם. זה מותר. מותר לנו גם להסביר מדוע לטעמנו תוצאותיה יהיו שליליות גם במישור למשל של משפט בינלאומי, שהוא חלק מתפקידנו. יחד עם זאת, בסופו של דבר, כל עוד מדובר במדיניות חוקית, אם דעתנו נדחית, וכאן במובן הזה אכן זה היועץ המשפטי לממשלה, אם דעתנו נדחית, הרי שהעמדה שתוצג בפני בית המשפט תהיה עמדת הגורם המוסמך.

אני רוצה לפרוט את זה לדוגמאות שאי אפשר לא להזכיר בימים אלו. אנו מתכנסים בירושלים בימים קשים ולא ניתן להימנע מלהתייחס למצב הביטחוני הקשה ולאירועי הימים האחרונים במסגרתם נרצחו בפיגועים קשים יהודים אך בשל היותם יהודים. הורים נרצחים לעיני ילדיהם, אב לשבעה שיצא לסייע לאדם שהותקף נרצח בדם קר ועוד ועוד. לא ידעתי מה ששמעתי כאן שאחד

מהנרצחים ביום חמישי היה חבר הפורום ואני רק יכול להצטרף למילות התנחומים שנאמרו לו, למשפחתו ולשאר המשפחות. הממשלה היא שצריכה לטפל במצב הזה. לא אף אחד אחר. ותפקידנו כאנשי מערך הייעוץ המשפטי לסייע בידי הממשלה ככל יכולתנו, כל עוד פועלת היא במסגרת החוק. כך למשל בעקבות האירועים מובאים בפנינו מקרים שבהם המערכת השלטונית והביטחונית סבורה שיש הצדקה לעצור אנשים במעצר מנהלי או להרחיקם מהר הבית או להרחיקם מעירם ומאזורם. אנו בוחנים את המקרים ונותנים ייעוץ משפטי כמיטב יכולתנו שתפקידו לומר האם להערכתנו, לפי הכללים הקבועים בחוק ובפסיקה, מעצר מנהלי כזה או אחר או הרחקה מסוימת יהיו חוקיים, אם לאו. השאלה איננה אם אנחנו תומכים באופן עקרוני במעצר מנהלי. השאלה גם איננה, ואנחנו לא נדרשים לה, אם מעצר מנהלי הוא כלי בעייתי או לא, יש על זה כתיבה רבה, וזו שאלה חשובה ומעניינת. בהחלט ייתכן כי מישהו יסבור שעדיף יהיה להימנע משימוש באמצעי כזה. אבל זו לא השאלה שאנחנו בוחנים אותה. השאלה מבחינתנו אם מעצר או הרחקה או כל צעד מנהלי דומה הם אמצעים חוקיים לפי הפסיקה במדינת ישראל ולפי החוק, הפסיקה כמובן נגזרת מהחוק. ובהקשר זה, מקרים רבים של מעצרים מנהליים, המערכת המשפטית סבורה שהם מוצדקים וחוקיים ואנחנו מגנים עליהם בבתי המשפט, אני באופן אישי הופעתי, בימים שבהם הופעתי באינסוף תיקים כאלה. והוא הדין בהריסת בתים לצורכי הרתעה, לפי תקנה 119 מי שמכיר. מדובר אמנם באמצעי קשה ופוגעני, מדובר באמצעי שנוי אולי במחלוקת ציבורית, אך עדיין בעת שאנחנו המערכת המשפטית בוחנים אם יש מקום להרוס בית מטעמי הרתעה, השאלה שאנו בוחנים היא אם נסיבות העניין מצדיקות הריסתו. לא מצדיקות - מאפשרות הריסתו לפי הכללים שנקבעו בחקיקה או בפסיקה. ככלל, במאות פסקי דין, בית המשפט העליון אישר החלטות של המפקד הצבאי להרוס בתים מטעמי הרתעה, וגם בשנה האחרונה ניתנו כמה וכמה פסקי דין שאפשרו את ההריסה, והיו בתים שנהרסו במוצאי החג, היו מקרים שבית המשפט אישר את הדבר הזה, כאשר מי שהגן על החלטות בכל המקרים הללו היו פרקליטי המדינה. אני חושב שאלה דוגמאות טובות וגם רלוונטיות להסביר מהו תפקידה של המערכת המשפטית ואיך היא מתפקדת ככלל ובימים אלו בפרט. אני מודה לכם על הזמנתי לכנס החשוב הזה, מי ייתן ויבואו ימים טובים יותר על כולנו, תודה רבה.

שיח שרי משפטים: השירות המשפטי בתחומים שאינם פליליים - שומרי סף או עורכי דינה של הממשלה?

ד"ר יוסי ביילין פרופ' דניאל פרידמן, ח"כ ציפי לבני יו"ר: עו"ד צבי האוזר.

מנחה המושב צבי האוזר: בוקר טוב לכולם. אני חושב שהיה לנו פתיח שטוב ממנו לא שיערתי, אני חייב להודות. לכאורה מדובר במושב המשך, אבל נדמה לי שהדברים המאוד ממוקדים וזה נדיר במחזורתינו, בעולמות הפוליטיים, הדברים המאוד ממוקדים של שרת המשפטים ושל פרקליט המדינה מהווים רקע מצוין לשיח שרי משפטים, אלה שהיו שם, ואולי היום בפרספקטיבה של זמן יכולים להסתכל, לתת מבטם על באמת אחת משאלות הליבה שהרשות המבצעת ממוקדת בהם, עוסקת בהם, תלויה בהם, מהווה בעצם אבן ראשה לתפקוד הרשות המבצעת ולשירות האינטרס הציבורי במובנו הרחב ביותר והוא נקודת הממשק בין ממשלה - דרג נבחר, לבין יעוץ משפטי לממשלה. ובהבחנה יותר מסוימת, כיצד או מהו תפקידו של היועץ המשפטי לאור תפקודו הדואלי גם כגורם משפטי שאמור להבטיח יעילות בפעילות הממשלה וכגורם משפטי שאמור לשרת יישום מדיניות על ידי דרג נבחר, ומהצד השני, היותו שומר סף. אני אפתח את הדברים בהתנצלות, הפורום הזה היה צריך להיות גדול יותר, כאמור בהזמנה מופיעים שמות של שני שרי משפטים לשעבר נוספים, השר משה נסים שהוזמן לכאן, אבל בין ההזמנה לבין היום מונה לוועדת האיתור של היועץ המשפטי לממשלה ובשל כך נבצר ממנו להשתתף היום. משה ביקש, הוא שלח מכתב וביקש להקריאו פה בפני הפורום, אז אני אקריא אותו: "נעניתי לפנייתכם להופיע בכנס שאתם עורכים בעניין סמכותו ומעמדו של היועץ המשפטי לממשלה. רציתי בכך משום שאני משתוקק להביע דעה בסוגיה זו שהיא מן המעלה הראשונה. אף על פי כן הגעתי לדעה כי בשל חברותי בוועדה הציבורית-מקצועית לאיתור יועץ משפטי לממשלה, מן הראוי שאגזור על עצמי שתיקה שמא דבריי יתפרשו שלא כהלכה. שאו אפוא את התנצלותי, אני מקווה שהכנס הזה ירים תרומה גדולה להארתה והבנתה של הסוגיה החשובה הזאת, ברגשי כבוד, משה נסים." התנצלות נוספת היא של השר לשעבר חיים רמון שבשל עניין אישי לא יכל ליטול חלק כאן ברגע האחרון ומה שמאפשר לשלושת האורחים שלנו זמן רב יותר להתייחס לסוגיות.

אם כן, רצוי ונשמח להתמקד באמת בשאלות עצמן, נדמה לי שיש כאן שני מרכיבים מעטפתיים שאין עליהם מחלוקת ואולי לא צריך להרחיב עליהם את הדיבור. כמובן אין אנחנו שמים איזשהו סימן שאלה באשר לסמכויותיו ותפקודו של היועץ המשפטי כתובע כללי, למרות שבנושא הזה יש סוגיית זוטא בשאלת פיצול התפקידים, אני לא בטוח שזאת שאלה קריטית, אלא אם כן מי מהדוברים ימצא לנכון להתייחס לזה. וכמובן לא נעסוק בשאלה המהותית הבסיסית המקובלת על כולם בחשיבות שלטון החוק ובפריסתו על פעולות הממשלה ובחובתה הטריטוריאלית של הממשלה לציית לחוק ולפסיקות בית המשפט כעניין מחייב. אבל במה כן היינו מעדיפים להתמקד כאן? וכמו שנאמר, האם יועץ משפטי או שר נבחר או דרג נבחר, מי באמת בסופו של דבר מעצב הלכה למעשה את המדיניות של הממשלה? עד היכן נפרסת מעורבותו של היועץ בייעוץ ועד כמה היא נכנסת לשאלות של מדיניות? והאם הדרג הנבחר בעל תפיסות העולם, בעל שכל ישר, בעל סדרי

עדיפויות, הוא זה שקובע הלכה למעשה את פעולות הרשות המבצעת ומנהל למיטב הבנתו ובתום לבו את האינטרס הציבורי על פי תפיסת עולמו? או שמא היועץ המשפטי שמכתיב תנאי סף, שמנסח תבחינים, שקובע מה תקדים ומה לא תקדים, שמהווה סמכות בלעדית באבחון השלכות הרוחב של פעולה ממשלתית כזאת או אחרת, האם הוא זה שקובע הלכה למעשה את פעולת הממשלה? ומה שאנו חוזים הלכה למעשה, זו פרימה בין האחריות מצד אחד שנשארת בדרג נבחר לבין סמכויות של דרג ביורוקרטי של היועץ המשפטי שיותר ויותר מרכז את הסמכויות. ושוב, הדברים האלה התייחסו אליהם מקודם והם בחזקת סימן שאלה ולא סימן קריאה. אנחנו נעשה דיון של של רבע שעה, כל אחד מהדוברים כאן יקדיש לדברים שלו ולאחר מכן נעשה איזשהו סבב התייחסויות נוסף אם מי מהדוברים רוצה להתייחס לדברי רעהו.

שר המשפטים לשעבר, ד"ר יוסי ביילין:

תראו, התפקיד הזה, הפונקציה הזאת של יועץ משפטי לממשלה זה דבר נורא ואיום. נורא ואיום. בייחוד כשאתה בשלב שבו אתה מבצע. אני מוכרח לומר לכם, כשהייתי מזכיר הממשלה וליוויתי את פרס ואחר כך בתפקידים אחרים את שמיר ואת רבין, ראיתי את התחושה שלהם כאילו אסרו אותם בכבלים. זו הייתה תחושתם. פרס לקראת בחירות '84, אחד הנושאים של תעמולת הבחירות, עם האינפלציה המטורפת שהייתה אז, הוא נטפל לאיזה סעיף שמייבאים מים מדרום אפריקה. ואני זוכר בכל נאום בחירות הוא היה אומר: מי צריך מים מדרום אפריקה? מה, יש מספיק בירדן בטח, בירקון, אני לא יודע איפה, אבל למה מדרום אפריקה להביא מים? ובאמת כשהוא נבחר לראש ממשלה, הוא הזמין אליו ממש בערב הראשון או השני את ראובן ברקת, שהיה אז, מי שזוכר, ממונה על המכס. ישב איתו לילה שלם. לילה לבן ממש. לא ישנו. ואמר לו: תסביר לי. בבוקר הוא חזר טרוט עיניים ואומר יש עם זה בעיות, אבל אני אלך על זה ואז בא אליו זמיר. זמיר הסביר לו, זה לא שאנחנו מייבאים מים מדרום אפריקה וזהו. בניגוד לסנקציות שהעולם הטיל על דרום אפריקה אנחנו היינו חברים שלהם, לצערי, אבל זה שונה. על כל פנים הוא הסביר לו, יש לנו הסכם. אנחנו מייבאים מים, הם מייבאים יין או משהו כגון זה. זה לא פתאום שאתה יכול להגיד: לא, מים אני לא צריך יותר, כי אמרתי בתעמולת הבחירות שלי. לימים, לא הרבה ימים, הוא הוביל איזה מהלך של פרויקטים לאומיים גדולים. הרבה קבלנים ואנשי עסקים היו באים אליו כשהיה באופוזיציה ואמרו לו, תראה, יש לנו פרויקט עם מלון ואיכות הסביבה האלה והנודניקים מכאן והנודניקים מכאן וביורוקרטיה ואתה הולך וחוזר, אתה לא יכול את זה לעשות ואז הוא אמר אנחנו נשבור את הביורוקרטיה, מה שקורה לא פעם להרבה ראשי ממשלות בעולם, הם באים לתפקיד, שוברים את הביורוקרטיה. הופיע בכנסת, נאם נאום מאוד מרגש ובא אליו היועץ המשפטי לממשלה והוא אמר לו, אדוני ראש הממשלה, זה לא הולך. יש תכנון, יש תכנית לאומית, אתה לא יכול, עם כל הכבוד לזה שאתה ראש ממשלה, להחליט שאתה מקצר תהליכים, ערעור על תכנית זה במקום X או Y חודשים ודברים היוצאים באלה, והנה עובדה שאתם לא זוכרים בכלל את הפרויקטים האלה כי הם לא קמו. מה שעוד יותר עצבן אותו לגבי היועץ המשפטי לממשלה.

לגבי שמיר לא צריך להגיד לכם. ולגבי רבין? בשבילו הייעוץ המשפטי היה באמת דבר נורא. הוא לא הבין מה רוצים מחייו. אם רק לא היה יועץ משפטי אפשר היה לפעול במדינה הזו. יש החלטות

ויש ממשלה ויש לו איזה יועץ משפטי שאומר על כל מיני דברים שזה בלתי אפשרי או בלתי חוקי. ורובין כדרכו לא הסתיר את הביקורת שלו, לא מהאיש עצמו ולא מסביבתו הקרובה. עכשיו, מה הסיפור האמיתי שלנו? נגיד במבחנים השוואתיים אין כמעט שיטה דומה לחברתה. פה דובר על השיטה האמריקאית, אבל בשיטה האמריקאית למשל יש אחדות בין התביעה לבין הייעוץ. שליש מהדמוקרטיה זה ביחד, שני שלישים מהדמוקרטיה זה לא ביחד. השיטה האמריקאית והשיטה הבריטית שהן לא אחרונות הדמוקרטיה, בשיטה שלהן זה כמו אצלנו. במקומות אחרים אחרת. ה-OECD דרש הפרדה בין רשות התביעה לבין הייעוץ הממשלתי. והסיפור מתחיל בכלל כרגיל באופן די מקרי. היה פעם בן-גוריון, היה פעם פנחס רוזן, הוא לא רצה שרוזן יהיה חזק מדי כשר משפטים, הסיפור הזה ידוע, ואז הוא רצה שיעקב שמשון שפירא מקורבו יהיה היועץ המשפטי וישפיע יותר מן השר על המהלכים. ולכן הוא חיזק את היועץ המשפטי לממשלה. יש אלף סיפורים כאלה, מהקמת משרד הכלכלה המפואר בראשות יעקב מרידור שבגין המציא לו משרד ממשלתי ועוד כל מיני דברים אחרים שהפכו במשך הזמן מאיזשהו אירוע שאי אפשר היה להימנע ממנו בגלל יחסים אישיים, לדבר שכבר שוכחים למה זה קרה והנה זה היום הווה וזה חלק מחיינו. במשך הזמן, כיוון שאנשים שמילאו את התפקיד של הייעוץ המשפטי היו בד"כ אנשים באמת נשואי פנים שאי אפשר היה שלא לשמוע את דעתם, חלקם גם עברו מתפקיד לתפקיד, למשל חיים כהן היה גם יועץ משפטי וגם שר משפטים. לא באותה עת כמובן.

קריאת ביניים מן הקהל: כן באותה העת.

כן. אתה צודק, אתה צודק. ולכן הייתה כאן התקבעות של מעמד היועץ המשפטי כמי שדעתו נשמעת. זה נכון שבפסיקה של פנחסי ב-93' זה הפך להיות כבר גם פסיקה של בית המשפט העליון, כשהוא קבע את מה שלמעשה היה גם קודם. זה לא שהוא שינה את העולם. הוא קבע שעד שאין פסיקה של בית המשפט, ההחלטה של היועץ המשפטי כמוה כפסיקה משפטית לגבי הממשלה. מה בעצם קרה כאן במשך השנים? לדעתי, קרו שני דברים עיקריים: דבר אחד, החלק הדתי בפוליטיקה הישראלית, בציבור הישראלי ובעיקר החלק החרדי, שיש לו בעיה גדולה עם הנושא של מקור הסמכות ושל חוקה, הוא זה שמנע למעשה את החוקה לישראל בזמנו וגם אח"כ - אני מדבר על החרדים - מאוד לא אהבו את ההתחזקות של הייעוץ המשפטי. במאזן הזה בין המחוקקים והמבצעים לבין מערכת המשפט, היה לו עניין גדול לחזק את הראשונים ולא את האחרונה. בהיבטים שונים וגם בהיבט הזה של עוצמת הייעוץ המשפטי. חלק ניכר מהימין הישראלי, שחשב וחושב שניתן לפתור בעיות בינינו לבין הפלסטינים בעיקר בצורה הרבה יותר פשוטה על ידי ענישה ודברים היוצאים באלה, והנה כמו שרובין חשב, למרות שהוא לא היה חלק מהימין, הנה מי שמונע את זה ממני זה היועץ המשפטי. היה לו עניין להקטין את קומתו של היועץ המשפטי ובעצם להציג אותו כפקיד כיועץ ואם הוא פקיד ואם הוא רק יועץ, אז מה פתאום הוא מחליט?

מה שמחזיר אותנו להתחלה. אני חושב שהשם הזה הוא שם מוטעה מאוד, יועץ משפטי לממשלה, הוא לא באמת יועץ. הוא הפרקליט הראשי או פרקליט המדינה האמיתי. זה צריך היה להיות אולי המושג, פרקליט המדינה והתובע הראשי או מין דבר כזה ולא יועץ, כי אם אתה אומר יועץ אז הוא

דופק ככה בחרדה על הדלת שלך, מכניס חצי ראש פנימה, אומר: אדוני השר, תראה, בנושא הזה והזה אני חושב שאתה קבעת את מחיר הביצים באופן גבוה מדי ואני מציע להוריד את זה בגרוש. מין דבר כזה, זאת התדמית של היועץ העדין. היועץ המשפטי הוא בכלל לא זה, זה רק השם שלו. אבל כיוון שזה השם שלו וכיוון שהיה חשש שמא ההתחזקות שלו מחזקת בכלל את הצד המשפטי מול הצד המעשי או מול המחוקק, יש כבר מאבק של הרבה זמן בפונקציה הזאת של הייעוץ המשפטי שבא לידי ביטוי גם כאן, גם בפורום הזה של קהלת שהוא צירוף גם של ימין וגם של גורמים דתיים, גם במחקרים שקראתי או במחקר שקראתי של פורום קהלת בנושא הזה. זאת אומרת הנטייה היא לחזק איזושהי גישה שאומרת: אדוני הנכבד, לא. אתה גדלת מדי ואנחנו נחזיר אותך לממדים הטבעיים שלך כאשר נבחרי העם, הם אנשים שצריכים לגבוה. אז קודם כול, תראו, נבחרי העם, חיים כהן נבחר בתור שר ולא נבחר בתור יועץ משפטי. אז מה בדיוק הוא היה?

תגובה מהקהל: הוא מילא תפקיד של שר, אבל הוא לא נבחר. יש שרים שאינם נבחרים.

אני שמעתי על זה אפילו בשולחן הזה. אז באמת אפשר להגיד זה נבחר ציבור? כן, פורמלית כן. הכנסת אישרה והוא נשבע שבועת אמונים כן. אבל...

תגובה מפרופ' דניאל פרידמן: הכנסת יכולה להביא לפיטוריו כמו לפיטורי הממשלה, זה ההבדל הבסיסי בין אם הוא נבחר בבחירות ובין אם לאו. כל חבר ממשלה עומד אחראי בפני הכנסת ובפני העם ואפשר לסלק אותו בכל רגע. זה ההבדל בינו לבין היועץ המשפטי.

ד"ר יוסי ביליין: ולכן, יש כאן איזושהי שאלה לגבי קידוש הנבחרים מול הרשות הפקידותית, היעוצית. תראו, יש כאן שתי רמות. רמה אחת היא פוליטית אידאולוגית. ואומרת שאנחנו נותנים לשופטים וליועץ המשפטי ולתובעים שליטה בדברים שזה לא מעניינם והם אלה שמונעים מאיתנו לממש מדיניות שאילו היינו מממשים אותה, היא הייתה אולי פותרת את הבעיות החשובות לנו. זאת אומרת, יש לנו חזון, לשם זה אנחנו נבחרנו, והנה יש אנשים שמטרפדים אותנו. אז זה הוויכוח האידיאולוגי. שהוא לגיטימי כמובן. וישנו הוויכוח המקצועי. שהוא בין אנשים שהם בעיקר משפטנים, משפטנים בכירים, אנשים בפקולטות למשפטים שחלקם חושבים כך וחלקם חושבים כך. ומטבע הדברים, אולי שלא בטובתם, הם מוצאים את עצמם מצטרפים לשני המחנות האלה, מה שיוצר כאן בוויכוח הזה מידה רבה של בעייתיות. למה הוא יוצר בעייתיות? משום שמרגע שזה דיון שהוא יותר אידיאולוגי פוליטי ולא כל כך מקצועי, ההתכנסות, כמו נגיד ההתכנסות הזאת, היא לא באמת של אנשים חלילה תמימים שבאים פעם אחת לשמוע איזה רעיון, נניח על שיבוט והמוסריות בשיבוט. שעוד לא הספקנו לקבוע את עמדותינו בנושאים האלה ואנחנו רוצים לשמוע מומחים שונים שאומרים בפנינו מה דעתם על שיבוט, מה הדבר החיובי, מה הדבר השלילי ואנחנו נצא הביתה ונחשוב בעצמנו, נמצא בגוגל קצת ספרות ונקרא גם בעצמנו ובמשך הזמן נגבש את דעתנו. אנחנו כבר די מגובשים בדברים האלה. אנחנו באים כבר למלחמה. באים למלחמה בין הייעוץ המשפטי וחשיבותו ובין הרצון לגמדו, אם בחקיקה ואם במעשה ואם בפסיקה וכו'. לכן, אני מרגיש בוויכוח הזה הרבה יותר כמו שאני מרגיש בוויכוחים אידיאולוגיים פוליטיים מאשר שאני מרגיש בדיונים שאני משתתף בהם ושהם נושאים אופי שונה. נניח על שאלת מעורבותה של ישראל בחינוך בתפוצות או דברים כאלה שאתה מרגיש שפה יש באמת

אנשים מגוונים פוליטיים שונים שמביעים את דעתם, כאן הוויכוח הפוליטי הוא די מוגדר. ולכן התרומה שלי כאן יכולה להיות באמת רק מניסיון שבו אני אשתמש כדי לומר את הדבר הבא: כאנשי רשות מבצעת שנים לא מעטות, ואני אומר את זה גם מתפקיד של מזכיר ממשלה שהוא תפקיד חשוב, צביקה יאשר את זה, תפקיד חשוב. שבו אתה רואה את כל המערכת מול פניך. וגם כמנכ"ל משרד וגם כסגן שר וגם כשר, אין שום ספק שהייעוץ המשפטי הוא לא תמיד נוח. נכנס היועץ המשפטי ויגיד לך על משהו לא, זה לא נוח. לא נוח. וכל כך קל לי להבין מי שאומר לעזאזל, בואו נפסיק את השטויות האלה, הוא יועץ בסך הכל, הוא לא רוצה, שלא ייכנס. גמרנו. באמת. אני מחליט, בשביל זה נבחרתי, לעזאזל. זה כל כך מובן. כל כך מובן. שאני גם יכול להבין למה קשה לקבל את הדעה ההפוכה. אבל, אלמלא מוראו, אני לא יודע אם איש את רעהו חיים בלעו, אבל אוי ואבוי. כי היו לנו זמנים. היו לנו זמנים עם יועץ משפטי חלש מאוד, אהוב ראשי הממשלות, אהובם. כל כך הרבה נחת הם הפיקו ממנו. הוא לא עמד ולא צעק ולא שלל. ואחר כך, אחרי שהוא כבר לא היה שם, פתאום הם הבינו איזה מחיר משלמים על יועץ משפטי חלש. על מי שלא בא אליך, דופק על השולחן ואומר, אדוני השר, אדוני ראש הממשלה, זה אי אפשר. כי אחר כך אתה משלם את המחיר במקום אחר. הדוגמה שאני יכול לתת לכם היא דצמבר '92. בדצמבר '92 ממשלת רבין שיגרה 415 אנשי חמאס, בלי לבדוק את זה קודם, בלי לעשות שום דבר לפני זה, להר קירח בלבנון. היה יועץ משפטי טוב, נחמד, שהבין שהמבצעים הם מבצעים, הם יודעים מה הם רוצים. מה פתאום שהוא יגיד להם משהו? וכיוון שאי אפשר היה לגרש 415 ככה, כקבוצה, היו צריכים הרי להוכיח שכל אחד מהם מגורש על פי דרכו. ושהקיבוץ הזה של 415 הוא תוצאה של צירופם ולא של איזו החלטה שרירותית של עונש לשגר את כולם לאן ששיגרו אותם. ולצער זה גם היה אחד הרגעים החלשים ביותר והמאכזבים ביותר של בית המשפט העליון ברשות שמגר, שהיה מוכן לקבל את זה משום שהיה יועץ משפטי שהופיע מצוין. הסביר למה זה מוצדק. איזה מחיר שילמנו. איזה מחיר שילמנו! כולנו. ימין, שמאל, רבין עצמו, על החלטה מטופשת. מטופשת! עמדנו מול העולם ורק התחננו שנמצא איזושהי דרך לקבור את עצמנו ולהחזיר אותם. ואחרי שנה כולם חזרו, אבל את השנה הזאת נתנו להם מתנה. כי זה היה בית הספר הכי טוב של החמאס. כל ההנהיגים, כולם היו שם ביחד בסמינר שבחיים לא קיבלו וזה מה שגיבש אותם כדי להיות מה שהם היו אחר כך. אני אומר שזאת דוגמה לכך שאם היה מישהו אחר בתפקיד הזה והיה בא לממשלה והיה אומר: זה מעשה לא הגיוני, לא רק בגלל החוק הפנימי, אלא גם בגלל החוק הבינלאומי, כמו שאמר שי ניצן קודם, והדבר הזה הוא בלתי אפשרי, אתם תעמדו במצב שאי אפשר להסביר אותו מול כל העולם. וזה מה שקרה. ולכן גם מי שהייעוץ המשפטי החזק מעצבן אותו, צריך לדעת שבסופו של דבר הוא חייב שיהיה גורם חזק, משפטי, משמעותי, כמובן חכם שמבין את המציאות, לא חי באיזו בועה. והוא בוחר אותו. זה לא אני בוחר אותו מהבית, הוא בוחר אותו. תבחר מישהו מספיק חכם, מספיק מנוסה, שמספיק אנשים מכירים אותו, לא איזה מישהו עבמי, ותבטיח שהוא יהיה חזק. זה לטובתך.

ח"כ ציפי לבני, שרת המשפטים לשעבר

שלום לכולם. גם אני שמעתי לראשונה את הדברים שנאמרו כאן על איתם הנקין וביום שישי האחרון הייתי בהלווייתו ובהלוויית בת זוגו, ואני מציינת את זה כאן, כי לאחר מכן קיבלתי

איזשהו מייל מאוד מרגש של מישהו שהוא עצמו נרגש מזה שהוא מצא אותי יושבת בין נשים ככה כולן עם השביסים ששייכות כאילו לקבוצה מסוימת או לא כאילו לקבוצה מסוימת ואני הגעתי להלוויה, ובעצם המסר שהיה חשוב לי לומר שם וכאן זה שמול כל האירועים האלה, הכאב הוא לא כאב של קבוצה. הוא כאב של עם ישראל כולו. ויש בינינו מחלוקות עמוקות שחלקן גם יהיו כאן בדיון. אבל בסופו של יום, כשאזרחים ישראלים, כשיהודים נרצחים, אנחנו כואבים את כאבם כולם. ומבחינתי זה היה מאוד מרגש ככה שאני שומעת שגם הוא היה כאן, אדם שלא הכרתי עד ששמעתי את הידיעה על הירצחו. והוזמנתי לכאן לדבר על המתח כפי שהתבקשתי, הייתה שורה של דברים על מה לא לדבר, דרך אגב, בהנחיות מאוד מדוקדקות, ונתבקשתי לדבר על המתח שבין התפקיד של היועץ המשפטי לממשלה בעורך דין של הממשלה או כשומר סף, והוזכר כאן שאני מגיעה לפורום הזה למרות הבדלי דעות והשקפות עולם בהרבה מאוד נושאים. והפעם הקודמת שהייתי כאן, היה דיון על המתח שבין המדינה היהודית לדמוקרטיה והגעתי אז כדי לומר "גם וגם" ואני באתי הנה היום כדי לומר גם, "גם וגם" גם יועץ משפטי, גם שומר סף. וכפי שאמרתי אז, שאוי ואבוי לנו אם אנחנו נוותר על חלק אחד של המשוואה בדיון אז או על "היהודית" או על "הדמוקרטית", כך אני אומרת היום שאוי ואבוי לנו אם נוותר על חלק אחד של המשוואה או "עורך דין" אבל יותר חמור מזה, "שומר סף". והדיון לא מתנהל כאן על ריק. הוא מתנהל באווירה מאוד טעונה, בעצם האשמה מאוד חמורה לפיה הממשלה לא יכולה למשול כי בעצם הממשלה היא הנבחרת, אבל יש את שלטון המשפטנים שזה שכלול, פעם זה היה שלטון הפקידים, עכשיו זה מאוד ממוקד, שלטון המשפטנים, שכולל את היועצים המשפטיים במשרדי הממשלה ואת בתי המשפט וזה נעשה על רקע של מחלוקת אידאולוגית עמוקה של מהו מקור הסמכות של החיים שלנו כאן, ובפורום הזה יש בינינו חילוקי דעות גם על העניין הזה. אני רוצה לתת קודם הערת אזהרה ביחס אליי, לתפיסתי הכללית. אני לא חושבת שכל הפוליטיקאים מושחתים, כמו גם שאני לא חושבת שכל המשפטנים הם טהורים. כולם בני אדם, אלה ואלה, אני לא חסידה שוטה של אף קבוצה.

אני בעצם משפטנית שנכנסה לפוליטיקה, אבל אני מודה שכנראה, וזה די יוכח בדברים שאני אומרת כאן, לא הפסקתי להיות משפטנית כשהגעתי לפוליטיקה. וצריך איזשהו סדר עדיפויות בכל המאבקים שמתנהלים כאן ובסוף לבחור צד, ככה אני מרגישה אחרי הרבה מאוד שנים בממשלה. והטענה שבה ממשלה לא יכולה למשול בגלל קיומם של משפטנים שעומדים על דעתם, זאת טענה בעייתית מאוד בעיניי.

היא טובה לממשלה, היא רעה לדמוקרטיה במדינת ישראל. למה היא טובה לממשלה? זה ברור. זה לא אנחנו, זה הם. אנחנו רוצים, אנחנו נעשה, אנחנו נדאג לכם, רק הם מונעים מאיתנו. דרך אגב, טענה, תסלחו לי שאני מכניסה את זה, שאופיינית לממשלה הזאת לא רק בקשר למשפטנים, המון דברים הם רוצים לעשות אבל עומדים בדרכם. הנזק לדמוקרטיה, וזה מאוד נוח, כי אז אתה מסיר מעצמך כל אחריות. היו לי המון תכניות, נבחרתי, סיימתי את תפקידי, רציתי. לא יכולתי. הפגיעה בדמוקרטיה היא בגלל שבעיניי אנחנו מדברים באמת על אבן יסוד בדמוקרטיה הישראלית ואם אנחנו פוגעים באמון הציבור במערכות המשפט ואכיפת החוק, זה משליך על כל דמותה של הדמוקרטיה במדינת ישראל. וברגע שהם הופכים להיות הרעים האולטימטיביים בסיפור חיינו כאן,

ושלא יובן לא נכון, יש דברים שכל מערכת צריכה לתקן, בעצם אנחנו מורידים את הציפיות ואת הדרישות שלנו מהממשלה ומאשימים אותם ומחלישים אותם.

עכשיו רבותיי, אני כאן כשרת משפטים, אני הייתי שרה בממשלות ישראל מאז 2001, לא ברצף עד היום כאמור, אבל כיהנתי בשישה משרדים וחלק מהם דרך אגב במקביל. אבל זה כבר בעיות של השיטה במדינת ישראל שבה מעת לעת יש שינויים קואליציוניים ואז אריק שרון כראש ממשלה היה מספר לי שאני אמורה לקחת עכשיו עוד תיק. עבדתי עם יועצים משפטיים שונים, חלקים נוחים יותר, חלקם פחות, היו לי ויכוחים עם חלקם ויש לי ביקורת עצומה בעיקר על פרק הזמן שבו לוקח לקבל את חוות הדעת שאני יכולה לאהוב אותה או לא לאהוב אותה, רק כדאי שתגיע לשולחני מה שיותר מהר כי הביורוקרטיה היא באמת המקום שמייצר תחתיו, תוך פרק הזמן הזה שלוקח, גם שחיתות שלטונית. ואחרי שאמרתי את כל זה, ואחרי שנעשתה גם עבודה על תפקידם של היועצים המשפטיים ושל מנכ"ל משרד המשפטים דאז, של אהרון אברמוביץ', אחרי כל זה אני אומרת משפט אחד שהוא בעיניי מאוד ברור, מי שרוצה למשול מושל ומי שרוצה לחפש תירוצים מוצא אותם. וזה בהנחה שכולנו מבינים שבמדינת ישראל אנחנו לא רוצים לחיות במדינה שבה כל איש הישר בעיניו יעשה. זה נכון לגבי האזרח הפשוט וזה נכון גם לגבי הנבחרים. ולכן הם צריכים להיות במסגרת שיש לה גבולות, שהגבול הוא בוודאי החוק, אבל לא רק. כי אם אנחנו מתייחסים גם לפסיקות בג"ץ, הרי אנחנו מדברים על מערכת שיש בה חסר חוקתי ברמת החוקה הכתובה, אבל יש בה תכנים שאותם בג"ץ קובע ואני אומרת את זה אחרי ויכוחים מאוד קשים שהיו לי גם עם נשיא בית המשפט העליון ברק בזמנו, וחלק מהבעיות שמוצגות היום הן לא באמת בעיות. ואני ראיתי בין היתר גם את התגובות שנותנת הפרקליטות לבג"ץ ואני אומרת את זה בחלק לצערי. כי בכל הבג"צים אנחנו מדברים על מאחזים לא חוקים, על נושאים שבהם הפרקליטות נדרשה לתת עמדה, אני אומרת לצערי כי זו לא הייתה עמדת, אבל זאת הייתה עמדת הדרג המדיני שאמון על הנושא, דהיינו ראש הממשלה, שר הביטחון או ראש הממשלה דרך מזכיר הממשלה ולעתים עשו שמיניות באוויר, אם אתם שואלים אותי, סליחה, בחלק יותר מדי שמיניות באוויר כדי להגן על עמדת הדרג המדיני בבג"ץ. ולכן כל התפיסה הזאת של רוצים לעשות, ידינו קשורות ובבג"ץ בכלל באים משפטנים ומשקפים בהשקפת עולמם הפרטית, בלי קשר להשקפת עולמו או למדיניות הדרג נבחר, היא בחיים היומיומיים היא לא כזאת.

אבל יש גם מחלוקת רעיונית. ובעיניי תפיסת היועץ המשפטי לממשלה כעוד מערכת יחסים בין עורך דין ללקוח היא איננה נכונה, היא תהיה מאוד בעייתית אם כך נתפוס את זה בעתיד. קודם כול, הממשלה זה לא אדם פרטי. ומאחר והבהרתי שאני הגעתי, נבחרתי לאחר עשר שנים שבהן הייתי עורכת דין פרטית ויעצתי ללקוחות, אז הרעיון הוא לא כמו שעורך דין פרטי מסביר ללקוח מה החוק עושה ומה לא ואיפה יש לקונה ואיפה אפשר בכל זאת ומה תחום אפור ומה הוא כן יכול לעשות בכל זאת שהחוק מתיר, אבל לא מי יודע מה ברמה מוסרית, ברמה ערכית, ברמה חוקתית. היועץ המשפטי לממשלה תפקידו אחר לגמרי. בעיניי גם הוא אינו נבחר ציבור, אבל הוא נאמן לציבור. ותפקידו להציב בפני המערכת המדינית, הפוליטית את עמדתו, לא המדיניות, לא מה הוא היה רוצה לעשות אם הוא היה נבחר. לא את השקפת עולמו הפרטי. אלא לשמוע מהם מהי המדיניות שאותם שרים או ראש הממשלה רוצה להוביל ולומר לו, להציב מולו את המראה או את

התפיסה איך המדיניות הזאת עומדת מול המצב המשפטי. והמצב המשפטי בעיניי זה לא רק החוק היבש, אלא התפיסה הרחבה יותר שנגזרת גם מחקיקה, גם מפסיקת בג"ץ וכאמור גם יש לנו כאן ויכוח על תפקידו של בג"ץ. אבל זה הוויכוח שנמצא מתחת לשטיח גם בדיון הזה. אבל בעיני תפקידו לומר גם מהי הרוח ומה יכול לצאת מהחלטה הזאת. והתפיסה הזאת בעיני כוללת לא רק זכות של יועץ משפטי אלא גם חובה להגיד "לא ניתן לעשות את זה".

עכשיו, בחיים האמיתיים, מעבר לזה שכולנו אוהבים לקטר, אין באמת זכות וטו. זאת אומרת, בסופו של דבר הממשלה שומעת את חוות הדעת ומקבלת את החלטותיה, זה המצב. אבל אני מאוד רוצה, לעומת הדברים שנאמרו כאן בפתח הדברים, שכשהציבור בוחר את נבחריו, הוא יבחן גם את החלטותיהם, כשיהיה איזשהו סרגל בעיני, אתה יכול להגיד שהסרגל הזה עקום לגמרי, איזושהי עמדה שהוא שמע והחליט למרות העמדה הזאת לעשות משהו אחר. לצערי הרב, דרך אגב, אצל חלק מהציבור זה רק זוכה למחיאות כפיים ולתמיכה. אם אתה הולך נגד היועץ המשפטי לממשלה, נגד בג"ץ, לצערי גם בחדר הזה אני מניחה שזאת עמדת הרוב. אבל זה בין היתר מה שהציבור צריך לדעת גם על נבחריו, ואני הולכת לומר עוד משהו שלא קשור לכל האידאולוגיות האלה: בלי התפקיד של היועץ המשפטי לממשלה כשומר סף, מה שאנחנו ראינו עד עכשיו בשחיתות שלטונית שהייתה במדינת ישראל, זה רק הפרומו, רבותיי. רק הפרומו למה שיהיה פה. ואני אמרתי קודם שאני לא חושבת שכל הפוליטיקאים מושחתים ואני עדיין עומדת בזה, אני אחת מהם, אבל אני כן ראייתי מה קורה וראיתי את אותן מפלגות דמוקרטיות שכולם משבחים ומה המשמעות של הלחץ של הגוף הבוחר וחברי הגוף הבוחר על הפוליטיקאים. ראיתי את זה קודם בהיותי מנכ"ל רשות החברות הממשלתיות, תפקיד מקצועי שמאוד סמוך לפוליטיקאים כי דרכם הם צריכים למנות את כל המינויים שהם רוצים למנות. ראיתי את השרים עומדים בתחרות הזאת, את הפוליטיקאים עומדים בתחרות הזאת של פער של 20 קולות בינם לבין מישהו אחר יכול להכניס אותם לכנסת או לא להכניס אותם לכנסת, לקבוע אם הם יהיו שרים או לא יהיו שרים ואיזה שרים הם יהיו או לא ואנשים טובים, תאמינו לי, אנשים טובים איבדו את עמוד השדרה תוך כדי החיים הפוליטיים. וראיתי אותם משלמים והמשפט תאמינו לי שהכי נוח להם זה: אני רוצה לתת לך. אני בעדך אבל היועץ המשפטי לא מרשה לי" אל תיקחו מהם את היכולת להגיד את המשפט הזה. אני ראיתי את המשפטים האלה קורים. אני רוצה לסדר לך עבודה, אני רוצה לתת לך משכורת חודשית כיועץ בלי שתעבוד, אני רוצה לסדר לילד שלך לקבל תעודה או רישיון לעסוק ברפואה למרות שהוא לא עבר את הבחינות, אבל הוא בוודאי אני יודע כמה הוא מוכשר. אבל היועץ לא מרשה לי. עכשיו, רבותי, לא המצאתי את הדוגמאות. לא המצאתי את הדוגמאות האלה. כל אלה כולל הסיפור של הרפואה. דוגמאות חיות וקיימות. ולכן אלה הן דוגמאות שגם הקביעה אם זה פלילי או לא, לצערי לקח הרבה מאוד שנים גם למערכת המשפטית במדינת ישראל להחליט אם זה פלילי או לא. ואני התחלתי את דרכי הפוליטית כשזה הכול היה איזה סוג של תחום אפור. והיה דיון שלם, המכתב הראשון שאני שלחתי כחברת כנסת ליועץ המשפטי של הכנסת, אז מישהו אחר, היה כשנדהמתי שחוק הציבור מתנות אוסר לקבל מתנה, אבל חלק מחבריי חושבים שצ'ק זה לא מתנה. והתשובה שקיבלתי, רבותיי, לא היתה נורא ברורה. ובעצם לא היה ברור. אז גם בעולם הזה צריך את האמירות החד-משמעיות האלה, גם אם אולי החוק מאפשר לך לעשות את הדברים האלה,

ואני אומרת לך, ואולי זה דומה לסוף הדברים שנאמרו גם על ידי השר לשעבר ביילין, הממשלות צריכות את זה. ידבר אחרי השר פרידמן שאני מניחה שישמיע דברים הפוכים. אני זוכרת את אחת הפגישות שלנו, השר. כשאתה היית שר משפטים, אני...

פרופ' דניאל פרידמן: מקווה לטובה.

אני זוכרת מה אמרתי לך ואני מראש אומר את זה כבר לפני שאתה מדבר. שאתה הגעת למערכת עם הרבה מאוד ביקורת, ובחלק גם מוצדקת, על השופטים ועל חלק גם מהיועצים המשפטיים, והייתה איזושהי תקופה שבה בהרבה מאוד ועדות בעצם פעלת כדי להוציא את השופט ולהכניס את הפוליטיקאי או לצורך העניין, הקוד של שר משפטים לשעבר. ואני אמרתי לך אז, אתה בא מתוך שאתה מכיר את השופטים, אני אומרת לך אל תעשה את זה מתוך שאני מכירה את הפוליטיקאים. ולכן אני מציעה לשמור על שומרי הסף ואני אומרת את זה לפני בחירת היועץ המשפטי לממשלה הבא, תנאי הכשירות הם לא רק טכניים, חשוב שיהיה יועץ משפטי שיבין שתפקידו הוא לא רק להיות עושה דברה של הממשלה ולא רק להיות עורך הדין של הממשלה ולא יהיה, אני מקווה, יועץ משפטי שישיל מעליו את תפקיד שומר הסף.

סיפור אחרון, תרשה לי אישית, על עורכי דין בכלל. אחרי שנה ב' משפטים, לאבי היה איזה מין סוג של ירושה שקיבל מהסבא, מסוג הדברים, והוא סגר עסקת קומבינציה עם איזשהו קבלן ועברו שנים וועדות תכנון וזה, לא יצא אל הפועל, מחירי הקרקע עלו ואני כאוטוטו עו"ד באתי אליו ואמרתי לו, תשמע, סעיף 8 לחוק המקרקעין אומר שעסקה במקרקעין דורשת כתב ועוד לא חתמתם על החוזה ומחירי הקרקע עלו. הזדמנות פז. אבא שלי, זיכרונו לברכה, הסתכל עליי במבט שאני לא אשכח כל חיי ואמר, תגידי, זהו, נעשית עורכת דין? אני לחצתי לו את היד והעסקה תקפה, שרירה וקיימת. אמר לי את זה פוליטיקאי, הוא היה חבר כנסת, אבי, לעו"ד שבדרך. אני מאוד מקווה שהיועץ המשפטי לממשלה הבא יבין שגם להיות עו"ד יש בזה גם איזה משהו שהוא יותר מאשר המקצוע. תודה רבה.

פרופ' דניאל פרידמן, שר המשפטים לשעבר

קודם כול שלום לכולכם ואולי כמה הערות קצרות לדברים שנאמרו כאן. אמר לנו שי ניצן, אני אסתמך על ציטטה אחת שלו, הוא אומר שכל כוח משחית, וכוח מוחלט משחית אבסולוטית. כמובן ציטטה אנגלית, זה לא בא מקהלת, אבל בסדר. השאלה היא רק האם זה חל רק על פוליטיקאים או שמא זה חל גם על עורכי דין, על הייעוץ המשפטי? זה חל גם עליהם. אז כאן צריך לדעת ישנה השאלה הגדולה: מי ישמור על השומרים ומה קורה כשהם טועים ואנחנו עוד מעט נדבר על זה. הנקודה השנייה ומדובר כאן הרבה על היועץ המשפטי בשומר סף ואכן הוגשה לנו בשעתו, כשהיינו ביחד בממשלה, השרה לבני וגם אני, הוגשה חוות דעת של עו"ד אברמוביץ', שהוא אומר שהיועץ המשפטי "הוא שלוחו של הציבור כולו. כל תושבי המדינה, הם משלמי המסים, הם הלקוח האמיתי של עורך הדין הציבורי". אז אני התנגדתי בתוקף לכך שהממשלה תקבל את הדבר הזה, אני לא רואה הבדל בין עורך דין במישור הציבורי לכל פקיד ציבור, לכל עובד משרד ממשלתי, כל מי שנמצא באוצר, הממונה על התקציבים, כל אדם אחר, כולם מקבלים את הכסף מתשלומי

המסים, אלא שמי שמשלם זה הממשלה ובמדינה דמוקרטית מי שמייצג את הציבור זו הממשלה. והתנגדתי לביטוי שומר סף ואז הממשלה גם לא קיבלה את הביטוי הזה, זה עבר ניסוח מחדש והניסוח כפי שהתקבל הוא בלי הביטוי שומר סף שהוא מאוד לא אהוב עלי כי אני חושב שהייעוץ המשפטי זקוק לשומר סף לא פחות מאשר הממשלה. אז נאמר ש"המשפטן הציבורי חייב לפעול כיועץ ומסיע גיבוש מדיניות השר והמנכ"ל, לעשות ככל שניתן במהירות וביעילות ובמקביל עליו לפעול כדי למנוע הפרות חוק". זה היה מקובל עלי ואני מקווה שמקובל על כולם. בעת, השר לשעבר ביילין הזכיר את עניין הגירוש ללבנון, שהממשלה, יכול מאוד להיות שהיא טעתה ושזה היה צעד לא נכון. השאלה היא האם תפקידו של היועץ המשפטי, שהשר ביילין סבור שהיה חלש, למנוע צעדים לא נבונים? אבל לדעתי הוא יכול ליעץ. השאלה היא האם הוא צריך היה להגן על זה בפני בית המשפט ואחרי שבית המשפט קיבל את עמדתו, אני לא רואה איך אפשר לבוא אליו בטרוריה. הממשלה טעתה, היא אגב שילמה אחרי זה את הדין. על זה שרביץ נרצח זה סיפור אחר, אבל היא הפסידה את הבחירות אחרי זה. זה העניין. יכול מאוד להיות שיש קבוצה גדולה מאוד של אנשים שמצטערות על כך שיועץ משפטי חלש לא מנע את הסכמי אוסלו. יש כאלה שחושבים שזאת טעות. אבל אני לא חושב שזה תפקידו למנוע. זו מדיניות ממשלה ומקום שהיא עומדת בדרישות החוק, אז הוא יצטרך להגן עליה גם אם היא לא מוצאת חן בעיניו.

הנקודה האחרונה וכאן זה יתקשר גם לעניין הייעוץ, זו הסמכות שבית המשפט העניק אגב ליועץ המשפטי לפני בערך 22 שנה, סמכות סתימת פיות. זאת אומרת, הסמכות שלו לסתום את הפה לכל אדם, לכל גורם ממשלתי מראש הממשלה ומטה שמביע אחרת. כי העניין הוא כך, מה קורה כשיועץ משפטי טועה? והיועצים המשפטיים טועים, ראו זה פלא, הם באמת טועים. וכדאי יהיה לבדוק את הדברים לאור מספר מקרים קונקרטיים ולשאל מה עושה ממשלה כשיועץ משפטי שלה טועה? יכולתי להביא הרבה דוגמאות, אני אבחר באחדות. אני אתחיל מהדוגמה של יצחק זמיר, אדם מכובד, יועץ משפטי, פרופסור באוניברסיטה, היה שופט בבית המשפט. הוא יום אחד מוציא הנחיה, שזה אגב חקיקה, הנחיה זו פקודה לממשלה, שלנשיא המדינה אין סמכות חנינה לאנשים לפני שהם הורשעו, וכמובן הממשלה היא לא יכולה להמליץ. עכשיו הייתה בעיה של השב"כ של קו 300 שהממשלה חשבה שאסור להעמיד אותם לדין כי זה יהרוס את השב"כ באמצע אינתיפאדה. אפשר לחשוב מה שרוצים, אולי הם צודקים, אולי הם לא צודקים, ככה הם חשבו. אז עכשיו ישנה שאלה משפטית. האם הנשיא מוסמך לחון אנשים לפני שהם הורשעו? בא היועץ המשפטי ואומר לא. אז עכשיו אני אומר שחוות הדעת הזאת היא שערורייה. למה היא שערורייה? קודם כל משום שהיא שגויה. והיו אמרות אגב בבית המשפט העליון, של שופטים שאמרו שיש סמכות כזאת. אז הוא התוכח איתם ואמר הם טועים. יותר מזה, מה הבעיה כאן? הבעיה במקרה הזה שיש לנו בעצם ספקות. מה תפקיד היועץ המשפטי? נניח שיש ספקות, אני, אגב, לא חושב שיש ספקות. אני חושב שזה היה מקרה ברור שהייתה סמכות כזאת. כשיש לך ספקות, תגיד, תגיש חוות דעת, ותאמר שזו אפשרות אחת ושיש אמרות אגב שאומרות שיש סמכות כזאת. אני חושב שזה לא כך. אבל אני לא יכול להגיד לך מה בית המשפט יחליט. בית המשפט צריך להחליט בין זה לבין זה. או הממשלה תחליט אם היא רוצה למרות הספקות, להעניק את החנינה הזאת ולהתמודד עם זה בבית משפט. מה רע בזה? מה, זו עבירה פלילית? למה היא לא יכולה לעשות את זה? מה

זכותו של היועץ המשפטי למנוע ממנה? מדוע הוא חייב לקבל את הפקודה המצחיקה הזאת? עכשיו תתארו לכם שאלה שנייה. נניח שהמשלה ששומעת עוד עורכי דין ומשתכנעת שהיועץ המשפטי טועה, השאלה היא איך היא תתמודד עם הטעות הזאת? יכול מאוד להיות שצד שלישי יפנה לבית המשפט. אז עכשיו, אומרים איך היא תתמודד? היא תלך נגד היועץ המשפטי שלה לבג"ץ. מבחינה מעשית זו בדיחה. מה, ממשלה תגיש בגץ נגד היועץ המשפטי שלה? ואז תבוא מיד השאלה השנייה, מי ייצג אותה? הרי היועץ המשפטי אומר אני איצג אותך ואני אבוא לבית המשפט ואני אגיד שהיא טועה והוא אומר "עד אשר בית המשפט לא יאמר את דברו". הרי זו בדיחה על בדיחה. אסור אז שיבוא היועץ המשפטי לבית המשפט, לא אכפת לי. שיבוא ויגיד אין לממשלה סמכות, החנינות האלה בטלות. בבקשה. אבל אסור לממשלה לקחת עורך דין אחר שחושב אחרת ושהוא ישכנע את בית המשפט? עובדה היא שבית המשפט לא קיבל את עמדתו של זמיר. אז מה? אז זהו, זה סוף פסוק? הרי זו כאן הבעיה גם שהיועץ המשפטי בתחומים שהם תחומים אפורים, ויש הרבה כאלה, והם לא פליליים בכלל. אז הוא לא אומר להם יש אפשרות כזאת ויש אפשרות כזאת, העניין לא ברור, תחליטו. אתם רוצים לקבל אחריות? תקבלו אחריות. לא רוצים? אל תקבלו. אבל הוא לוקח את זה, ואז כשהוא כותב פסק דין הוא לא נותן חוות דעת. לפי פסיקת בית המשפט העליון, הפסיקה השגויה, כי 35 שנה עבדנו עם חוות דעת שהיא לא מחייבת את הממשלה, צריך לדעת, 35 שנה עבדנו עם חוות דעת כזאת, והשר ביילין בדבריו אומר לנו: "בחוק כתוב יועץ, אבל זה לא רציני, הוא לא יועץ, הוא יותר מזה". זה כן רציני. לחוקי מדינת ישראל צריך להתייחס ברצינות וכתוב יועץ, אז הוא באמת יועץ. אי אפשר לעשות אותו בכלל דבר אחר לגמרי. אז זו דוגמה אחת.

ניקח עוד מקרים קונקרטיים, מקרה שאני מקווה שאני מציג אותו על סמך האמור הזה שגם שי ניצן מכיר אותו, זה המקרה של מאיה פורמן. זה מקרה של בחורה שהעידה, מומחית שהעידה במשפט של זדורוב לטובת הסנגוריה ובית המשפט כתב עליה דברים מאוד לא מחמיאים, ואז היא ניגשה למכרז וזכתה במכרז לתפקיד במכון לרפואה משפטית. ואז הייעוץ המשפטי של מדינת ישראל החליט שזה לא טוב ושלא צריך לקבל אותה. ואז הם כותבים למשרד הבריאות שלא יקבל אותה לעבודה למרות שהיא זכתה במכרז, ואני מניח שהם אומרים אז כמובן זה החוק. למה הם אומרים? תמיד אפשר לומר זה לא סביר לקבל אותך אחרי שבית המשפט אמר כך וכך. אבל משרד הבריאות כן רצה לקבל אותה ושרת הבריאות גרמן רצתה לקבל אותה. עכשיו, אני חושב קודם כול שמכיוון שזו לא עבירה, משרד הבריאות רוצה לקבל אותה, זכתה במכרז, למה שלא יקבלו אותה? הייעוץ המשפטי מונע את זה. השאלה אם הוא מונע דבר חוקי או מונע דבר לא חוקי והשאלה היא גם האם בפרקליטות אין אגו, אין אינטרסים, רק הפוליטיקאים, להם יש חברים, להם יש בנים שרוצים ללמוד רפואה, למשפטנים אין בנים, למשפטנים אין אינטרסים, וכאן אני חושב שגם ציפי לבני אמרה את הדברים הנכונים. אנחנו עוסקים בבני אדם בשתי קבוצות שיש בהן כאלה ויש בהן כאלה ואינטרסים יש בכל מקום. וכמובן שאני מתאר לי שבפרקליטות היה גם כעס מסוים על העדות שלה שהייתה עדות הגנה נגד התביעה. ואז היא הלכה והגישה תביעה לבית הדין לעבודה. ושרת הבריאות גרמן רוצה להשמיע את דעתה. מה היא אומרת? היא רק רוצה להגיד שהיא רוצה לקבל אותה. אז הייעוץ המשפטי אומר, לא, אסור לך לדבר, אני מדבר. ואנחנו נדבר ואנחנו נגיד

מה משרד הבריאות רוצה. ומשרד הבריאות לא רוצה אותה, למרות שהוא כן רוצה אותה. אז הפטנט הזה, הסמכות הזאת של סתימת פיות, אני חושב שזה אחת השערוריות הגדולות ביותר במשפט הישראלי, דבר שלא היה 35 שנה. יבוא היועץ המשפטי, בבקשה, תבוא לבית המשפט, תגיד שלא צריך לקבל אותה. תגיד מה שאתה רוצה. אבל להגיד ששר הבריאות לא יכול לקחת עורך דין או לבוא בעצמו ולבוא להגיד, אני רוצה כך וכך, יחליט בית המשפט. כי באמת, מה זה שלטון החוק? שלטון החוק זה שבסופו של דבר קובע בית המשפט. אבל מה שנוצר, היועץ המשפטי יוצר חסימה מוקדמת, הוא אומר בכלל לא תגיע לבית המשפט אלא אם צד שלישי יפנה, כי אני סותם אותך. אני אומר לך, אתה בכלל אין לך מה לומר אלא אם תגיש בג"ץ נגדי. והממשלה מה יכולה? תגיש בגץ נגדו?

עוד דוגמה אחת, אולי דוגמה אחרונה, זה פרשת הרבנות. אני אומר לכם את עמדתי בעניין חורג מזה. אני לא אוהב את המונופול שיש לרבנות בענייני כשרות. מאוד לא אוהב את זה. אני חושב שזו הייתה הפרת הסטטוס קוו כשחוקקו את זה, אבל חוקקו את זה, זה במדינת ישראל, זה לא היה הסטטוס קוו שהיה אז ואני לא יודע למה מוכרחים לסמוך רק על הרבנים של הרבנות הראשית, אבל זה המצב. היועץ המשפטי הוציא איזושהי הנחיה בנוגע לאופן שבו הוא יאכוף את החוק הנוגע לעניין הכשרות, והרבנות מאוד לא הייתה מרוצה מכך שהוא מיתן את האכיפה הזאת והעניין התגלגל לבג"ץ, כמובן, על ידי פנייה של אנשים פרטיים. וכעת הרבנות רוצה לבוא לבית המשפט ולומר את עמדתה. בא היועץ המשפטי ואומר לה לא. אני אומר את עמדתך... מה זה הדבר הזה? מה זה סתימת הפיות הזו? אז עכשיו הגענו לבית המשפט ואני מוכרח להגיד שבית המשפט נתן החלטה לוליינית, אני מברך אותו על הלוליינות ואני מברך אותו פחות על דבר אחר. מה הוא אומר? לא נאפשר ייצוג פרטי של הרבנות הראשית. למה לא? למה אסור לה להגיד מה שהיא חושבת? אולי היא טועה? אני מקווה שהיא טועה, אני מקווה שאפשר יהיה להקל בעניין הזה. אבל להגיד את עמדתה בבית המשפט? אבל ינתן ליועץ המשפטי של הרבנות הראשית להשמיע דברים כדי שתנוח דעתנו כי נשמעה עמדתה במלואה. ובכן, לא היה להם אומץ לבטל את ההחלטה המופרכת בעניין סתימת פיות, אבל הייתה להם לפחות הלוליינות להתחמק מההחלטה הזאת.

ולהשלים את פרשת פורמן הזאת, כמובן, בסופו של דבר בית המשפט החליט לקבל אותה או החליט שיש לקבל אותה לעבודה בניגוד לעמדת היועץ המשפטי ובניגוד לעמדה ששנקטה ואני מבין שגם פרקליט המדינה, שי ניצן, קיבל את זה שלא היה זה מתפקידם למנוע את קבלתה לעבודה.

ובכך אני בעצם חוזר לנקודה המקורית בנושא הזה של ייעוץ. בעיקרו של דבר, במקרים רבים כמו במקרים של החנינה, כמו במקרים אפילו של מאיה פורמן, אפילו של הרבנות, גם הגירוש ללבנון, גם אתם רוצים? הסכמי אוסלו, דברים אחרים, ישנה שאלה: האם יכול להיות איזשהו ספק בעניין המשפטי? זה לא תפקיד היועץ המשפטי לכתוב פסק דין. אם הוא שופט שבאות בפניו שתי עמדות, לשתייהן יש תמיכה לכאן או לכאן, שופט חייב להכריע ואז יש ערעור. אבל כשיש מצב כזה, זה לא תפקיד היועץ המשפטי ראשית להגיד אני מחליט אפשרות א' במקום אפשרות ב' כאשר אפשרות ב' היא לא פלילית, היא אפשרות שאפשר להתווכח עליה. ושנית, אחרי שהוא עשה

את זה ואחרי שהוא אומר אני בחרתי באפשרות א', מרגע זה ואילך אני סותם לכם את הפה ולא תגידו בשום מקום אחרת. שני הדברים האלה הם בלתי מתקבלים על הדעת, נראה שלא ניתן להשלים איתם וזו חריגה שבעצם מקורה בפרשה אחרת שאנחנו לא עוסקים בה, שנתמכה על ידי בית המשפט העליון בניגוד לנוהג שנהג למעלה מ-30 שנה, ויש לי ציטוט בספר שלי של דברים שאמר הנשיא אולשן בספר שלו. הוא אמר, הממשלה לא חייבת לקבל את דברי היועץ המשפטי. ברור שאם זו עבירה פלילית אבל לא מדובר על זה. מדובר על שתי אפשרויות בין שהן סבירות לכאן או לכאן, והמצב הזה שהיועץ המשפטי בתמיכת בג"ץ באותם ימים שבג"ץ הרחיב את כוחו כמעט ללא הגבלה, גם באותם הימים. ואני רוצה לומר לכם, אני חושב שמה שעשו אז ליצחק רבין באותו מקרה, שהוא לא רוצה לפטר את דרעי ואת פנחסי, זה דבר לא מתקבל על הדעת. היועץ המשפטי איננו מקבל את עמדתו, בבקשה, שיבוא היועץ המשפטי ויאמר, אני חושב שאתה חייב לפטר אותם. אבל שאסור לרבין לשלוח עורך דין שיאמר אחרת? מה זה הדבר הזה? ראש ממשלה סותמים לו את הפה ואסור לו לדבר בבית משפט? אסור לו לומר את זה?

שי ניצן: הוא הגיש מכתב התנגדות.

סליחה, הוא הגיש... היועץ המשפטי החלש, החלש, בחסדו הגדול, בחסדו, הוא רק ברשות, הרשה לו להגיש מכתב. מה? וזהו. אז אני חושב שזה ביזיון למלוכה, ביזיון לממלכה ובעצם המלכת היועץ המשפטי, דבר שלא מתקבל על הדעת. תודה.

צבי האוזר: אם אפשר עוד שלוש דקות, דווקא השרה לשעבר לבני, חברת הכנסת לבני, דווקא בדברים האחרונים שאמר פרופ' פרידמן, נדמה לי שאין מחלוקת שבא פוליטיקאי ואומרים לו בוא תסדר לבן שלי את המשרה הזאת או אחרת, חשוב שיהיה יועץ משפטי וטוב לפוליטיקאי שיהיה יועץ משפטי שיוכל להאשים אותו וכך להתחמק מהמטלה הלא חוקית, הלא סבירה הזאת. אבל אנחנו מדברים על המקרים היותר מהותיים והיותר קשים. והייתי צריך לשאול באמת אותך, איפה המערכת טועה? איפה סמכויות היועץ נלקחו רחוק מדי? בואי ניקח למשל את הנושא של מעורבות של יועץ בחקיקה ממשלתית. האם יועץ יכול לבוא ולומר אני מטיל וטו על חקיקה ממשלתית כי בעיני היא איננה ראויה או איננה חוקתית? או שיאפשר לכנסת לעשות את שלה ולאחר מכן לבית המשפט להחליט אם החקיקה חוקתית או לא? או בואו ניקח אל אותן שאלות של תפקוד היועץ בבית משפט דלמטה, אגב ללא זכות ערעור, והחלטות ממשלתיות שהוא מחליט שהן אינן ראויות או עמדות ממשלתיות בבית משפט שהן אינן ראויות, איננו נותן לבית המשפט להכריע בנושא אלא מכריע מראש בדבר החוקיות של הפעולה הממשלתית. האם המתכונת הנוכחית היא המתכונת המיטבית או שאת חושבת שבהקשרים המאוד מסוימים האלה, שאגב הם חריגים, הם לא ביום-יום, הם לא בכל הזמן, אבל הם בלא מעט דברים חשובים, האם כאן יש מקום לאיזשהו לשינוי?

ציפי לבני: האם היועץ משפטי רשאי להטיל וטו? אני הבהרתי את זה מאוד ברור. אין ליועץ המשפטי זכות וטו. יש לו חובה להביע את עמדתו. ואחר כך השרים מצביעים. בממשלה הקודמת השרים הצביעו, היועץ הממשלתי אמר את דברו בוועדת שרים לחקיקה, ביחס להצעות חוק שהיו על השולחן, והשרים שמעו והצביעו הפוך. כל מה שאני רוצה, וזה מה שהיה בממשלה הקודמת, לא לפני 300 שנה, אז כל מה שאני רוצה זה שידע הציבור מה היה על השולחן, מה הייתה עמדת

היועץ ואיך פעלו השרים. ואחר כך יוכל הציבור, אני בעד שקיפות, לכן גם רציתי שקיפות בוועדת שרים לחקיקה, ושישפוט הציבור את נבחריו על פי הצבעתם. המילה זכות וטו משמע כאילו מהרגע שהוא אמר אז עכשיו כולם... לא, הוא מביע את עמדתו. היא יכולה להיות חריפה, היא יכולה להיות חריפה מאוד, היא יכולה להגיד ככה אני חושב. אני לא ראיתי יועץ משפטי לממשלה, אני כן ראיתי כאלה שהקשיבו יותר למה שיש לו להגיד, כאלה שקיטרו יותר תוך כדי שהם מקשיבים, וכאלה שקיבלו את זה כפי שזה וכאלה שהתווכחו, גם אני התווכחתי. אני חושבת שיש עדויות על ויכוחים שניהלנו, אפרופו בתי המשפט, לפרופ' גביון היה פעם מאמר נפלא "אין חפ"ק בירושלים", בהקשר של יש שופטים בירושלים, אבל הם לא מנהלים את המבצע. אז אני זוכרת, היה לנו ויכוח מאוד קשה שהיה במבצע האחרון בצוק איתן, בשאלת מטרות בעזה, האם כן מוסדות שלטון או לא ומה החוק הבינלאומי, אני מאוד רציתי לתקוף. בסוף יכולתי לקבל, אני לא רואה מצב שבו אחרי כל הדיון הזה היו אומרים עכשיו אל תצביעו. אבל בסוף השיקול היה האם באמת החשיפה שאנחנו נעמוד בה בסיטואציה כזאת תהיה... לא... אני לא חושבת ששאלתי את עצמי ואם יהיה בג"ץ האם יגנו או לא יגנו. האם אחרי כל הנתונים האלה אני רוצה לקבל החלטה שעל פניו היא לפחות לפי התפיסה המשפטית היא מנוגדת לדין הבינלאומי כפי שהוצג אז. בסוף אלה ההחלטות שאנחנו ניצבים בפניהם. אנחנו פשוט נמצאים בעידן שבו יש הרבה מאוד התקרבויות של "אנחנו רוצים ואנחנו לא יכולים והם לא נותנים", אני ראיתי גם את ראש הממשלה הנוכחי שומע, מקטר ועושה את מה שהיועץ אמר לו, לא ראיתי את היועץ אומר לו אתה לא תעז לעשות משהו. אז בואו נכניס את הכול לאיזושהי פרופורציה. אם אי אפשר לשר לשר מערכות? תמיד אפשר. אמרתי מקודם, אני לא איזו חסידה שוטה של המערכת, הגדרתי את כולם כבני אדם ולכולם יש אינטרסים והכול בסדר, ואני כן חושבת לשר יש את הזכות להביע את עמדתו. אני גם חושבת שבבג"ץ יש אפשרות להביע עמדה. אבל ההבחנה הזאת של זכות וטו, תראה, אני אמרתי משהו בהתחלה. אני עברתי תהליך, אם אנחנו כבר עוברים, בסוף יש הרבה מקומות שבהם אתה צריך להחליט על איזושהו סדר עדיפויות. ומה הרע במיעוטו לצורך העניין. ואני חושבת שלפתוח היום את כל העסק שיש מדיניות אידאולוגית של שרת המשפטים הנוכחית ושל רוב חברי הממשלה הזאת לפגוע בשומרי הסף, אין ספק שאפשר לתקן דברים, מצטערת, אבל אני אהיה בצדם של שומרי הסף.

צבי האוזר: כן, פרופ' פרידמן, רק לפני שאתה מתייחס לדברים של חברת הכנסת לבני, אני רוצה אולי לחדד את הדברים שהיא אמרה. תראה, יכול להיות שמה שאומרת חברת הכנסת לבני שמי שרוצה למשול, בסוף ימשול ומי שמחפש תירוצים, ימצא תירוצים. ובסופו של דבר, אולי המצב שאתה מצביע עליו הוא תולדה של אובדן אמון הולך וגדל במערכת הפוליטית. אובדן בטחון עצמי של המערכת הפוליטית של לפעול בניגוד לעמדת יועצים משפטיים ויצירת איזושהו ואקום בפעולת הרשות המבצעת, שלתוכו נכנסים יועצים משפטיים שבעצם לוקחים את האחריות ושמים את הידיים על ההגה ומכוונים את הספינה.

דניאל פרידמן: נאמר כך, בעיניי הדברים נכונים חלקית, ברור שיש תופעות כאלה, והדוגמה שחברת הכנסת לבני מדברת עליה, זה נניח שהממשלה ניצבת בפני ביצוע פעולה צבאית מסוימת וכאן יש לך שאלות במישור הבינלאומי, כשהמשפט הבינלאומי גם הוא אפור. לא בדיוק ברור לך

האם הדבר הזה הוא מותר, האם הדבר הזה הוא אסור, ומה הנטייה הטבעית? הנטייה הטבעית של אנשים להגן על עצמם, גם של היועץ המשפטי וגם של השרים, זה לא להיכנס לתסבוכת כי כאן האחריות האישית היא לא בבחירות, היא במקום אחר. אז יכול מאוד להיות שאם היועץ המשפטי אומר בעיני אסור לעשות את זה, אז הם יכולים להתגבר עליו ולא ירצו להתגבר עליו, יש מצבים כאלה. אבל אני אתן לך מצב אחר לגמרי ומצב ששם היועץ המשפטי ולמערכת יש אינטרסים אישיים ויש אינטרסים כאלה. וכאן מתעוררת השאלה איך אתה מתמודד עם חקיקה במצבים האלה, כשיש להם אינטרסים אישיים למשל שלא תהיה חקירה בנושא מסוים שהתרחש בתוך המערכת.

ציפי לבני: סליחה, אני אחרי שאמרתי שאני בצד הזה, במקרים כאלה אין מצב שאני אגן על המערכת. סליחה. לכן אני הקמתי את גוף הביקורת של הפרקליטות.

דניאל פרידמן: עכשיו אני מברך אותך על גוף הביקורת, ונראה מה שקרה עם גוף הביקורת. גוף הביקורת על השופטים קם באמצעות חקיקה בכנסת. גוף הביקורת על הפרקליטות, מסתבר שלא ניתן היה להעביר חקיקה בכנסת, זה פשוט לא עבר, זה לא הלך. עכשיו, אני מברך את השרה ציפי על מה שהיא עשתה, אבל בעיני, ואני מבין את המגבלות, אבל מה שנעשה רחוק ממה שדרוש, זה טוב שנעשה, אבל זה רחוק מלהספיק לבסיס. כי מה מתחיל בזה? היועץ המשפטי, עליו אין ביקורת, אי אפשר להעביר חוק כי היועץ המשפטי מתנגד ופוחדים לצאת נגדו מכיוון שיש לו כוחות שלא כדאי להסתכסך איתו, אין לי הסבר אחר, אין לי הסבר אחר. לכן חוק בכנסת לא עבר למרות שברור לי שיש בכנסת רוב ברור להעברת חוק כזה.

ציפי לבני: יכול להיות שההמלצה מחר תהיה לחקוק.

דניאל פרידמן: יכול להיות, יכולים להיות כל מיני דברים. אבל צריך היה... צריך להעביר חוק כזה, ומסתבר שבשהיועץ המשפטי יכול להיות שקצת פחות חשוב לו אם יפציצו פה או יפציצו שם, הוא אומר את עמדתו ודי לו, אבל בעניין הביקורת זה מאוד חשוב לו ומאוד חשוב לו לא להיות בפנים. אז מסתבר שהחוק לא עובר ומסתבר שהביקורת לא חלה עליו ומסתבר שהביקורת מוגבלת ומיד אחרי זה יש לנו גם שביתת פרקליטים ועכשיו יש לי סיפור שלם. בקיצור, להגיע למערך ביקורת על הפרקליטות זה לא סיפור רגיל. הרבה יותר קל להגיע לביקורת על בית המשפט, על כל המערך הביורוקרטי, על הממשלה, על כולם. פה יש לנו קבוצה שקשה מאוד להתמודד איתה וצריך להבין מה ניצב מאחורי כל זה. שזה איננו, איך אומרים? אני חוזר לציטטה של שי ניצן, הציטטה על כוח. יש לכוח הזה משמעות רבה.

צבי האוזר: טוב, משפט לשר לשעבר ביילין ואני גם הייתי מוסיף בכל זאת, אם תוכל להתייחס. תראה, אתה פטרת אותנו בפתרון קל שלכאורה מדובר פה באירוע פוליטי. אידאולוגי. אבל השאלה אם זה לא מפלט קל מדי? ואם זה לא איזושהי פעולת איפון התגוננות שיש בעיה, קשה לטפל בה, אולי לא רוצים לטפל בה והכי טוב להשליך אותה לשדה הפוליטי ולהגיד יש פה ימין ושמאל, ובסדר, זו דמוקרטיה, לפעמים ככה וככה, עם יד על הלב, זה באמת רק שאלת ימין או שמאל? או שיש פה מערכת של חולי או בעיה של רשות מבצעת שבסופו של דבר, ומה שהשרה לבני אמרה

ככה במילה אחת, הזמן שהוא מרכיב לחלוטין לא נחשב כאינטרס ציבורי בכל המערכות האלה, כמה אנחנו משלמים על המאבקים האלה ועל דפוס הפעולה הזה שאין צעד בלי ייעוץ משפטי, אין החלטה ללא חוות דעת ואינטרסים ציבוריים מנוהלים שלא בצורה המיטבית?

יוסי ביילין: מה שאמרתי ומה שאני אומר הוא שיש כאן ויכוח שהוא קודם כול ויכוח פוליטי סוער ולוהט בין שתי תפיסות ולכן הניסיון לקיים דיון מקצועי בשאלה הזאת הוא בצל הוויכוח הזה. בוודאי שאפשר לעלות גם את הוויכוח המקצועי. גם אם אני הייתי מוכן לשמוע, כמו שאני בד"כ מוכן לשמוע הרבה דברים בתפיסות שמנוגדות לתפיסתי, ומוכן לחשוב על זה שוב, אני אומר בהקשר הזה, כיוון שזה ויכוח כל כך אידאולוגי, אני לא הייתי מוכן לתת יד למהלך שיתפרש כהחלשה של היעוץ המשפטי לממשלה. זאת האמת שלי בהקשר הזה.

ומילה אחת, כיוון שאני לא רוצה לעכב את הפורום הנכבד הזה, לגבי הדברים של פרופ' פרידמן: תראו, הפרשה של דרעי ופנחסי היא לא פשוטה. היא לא פשוטה. זה case study מהסרטים. כי הייתה מעורבת כאן פוליטיקה, קואליציה ואידאולוגיה. זה קרה מיד אחרי ההצבעה על הסכם אוסלו. דרעי אמר אני מוכן להצביע בעד הסכם אוסלו כי אני לגמרי שלם איתו. הוא נאם אז נאום מדהים בממשלה. הוא רק אמר, כיוון שכנראה אני לא אוכל להיות בממשלה יותר, אני אמנע ואמנע גם בכנסת, כלומר כל חברי הכנסת שלנו יימנעו בכנסת, כי לא נוכל לקחת על עצמנו את האחריות הממשלתית, ככה הוא המציא לעצמו איזה מין תפיסה משפטית, את האחריות הממשלתית בביצוע ההסכם. אנחנו איבדנו את הרוב בממשלה. ברגע כל כך דרמטי. ובוודאי שהתחושה של רבים הייתה איזה לא פייר, איזה לא פייר, למה הוא עושה לנו את זה? הרי הוא יכול להישאר דרעי בממשלה, יהיה לו משפט, אז אם יחליטו שהוא עבריון אז הוא לא יהיה שם יותר. ואני אומר לכם, אני יכול לומר לזכותי שאמרתי את זה גם אז, אבל אני בוודאי יכול את זה לומר בדיעבד. היעוץ המשפטי הציל אותנו מלשבת עם עבריינים. לא פשוט?

צבי האוזר: טוב, תודה רבה למשתתפים.